

Δυο κουβέντες στο γιο μου... - Δημητρίου Φθενάκη (Α΄ Βραβείο)

Γιε μου, έχω φθάσει τα 50 και εσύ είσαι ακόμη 17. Κι όμως, σε αυτό το μισό αιώνα περιπλάνησής μου σε ένα κόσμο άγνωστο και βάνουσο, όμορφο και εχθρικό, έγινα κι εγώ μια χιονονιφάδα αυτής της γυάλινης σφαίρας, που με το βάδισμα του ανθρώπου κινείται κι αυτή, και όλα τριγύρω γίνονται άσπρα και γιορτινά. Μα, μιλώ φυσικά για την κοινωνία. Η κοινωνία... αυτή η ακατάπαυστη προσπάθεια του ανθρώπου, όχι απλώς για επιβίωση, αλλά για αθανασία. Η κοινωνία, γιε μου, δεν είναι τίποτε άλλο, παρά η εξέγερση του είδους μας στη σκιά του θανάτου, η αντίστασή μας στη συνεχή και επιβλητική παρουσία του. Όσο υπάρχει εκείνη, τα σημάδια μας μένουν για πάντα χαραγμένα σε αυτό τον τόπο που εν αγνοία των μυστικών του κατοικούμε. Ομολογώ πως ίσως να έχω ζήσει μια ζωή «συμβιβασμένη», όπως θα έλεγες κι εσύ. Σπούδασα σε φημισμένα πανεπιστήμια, διάβασα και μορφώθηκα. Το παραδέχομαι. Δεν προσπάθησα ποτέ να αλλάξω τον κόσμο σε καιρούς που αυτός χρειαζόταν τις πιο ριζοσπαστικές ανατροπές. Πάλεψα για να αλλάξω τον τρόπο με τον οποίο θα δει εμένα αυτός ο κόσμος και όχι το δικό μου πρίσμα... μήπως και καταλάβω κάτι περισσότερο», έκανα τα πάντα για να γίνω ο καλύτερος στη δουλειά μου. Κι όμως, παρ' όλα μου αυτά τα προσόντα, ποτέ μου δεν τα χρησιμοποίησα για όφελος αυτού του τόσο αναγκαίου ανθρώπινου, μήπως και, ακόμη και αν δεν καταλάβω, προσπαθήσω να κάνω τη διαμονή όλων των ομοίων μου σε τούτο τον τόπο καλύτερη. Έσκυφα το κεφάλι στους περιορισμούς της φύσης μου και δεν επιχείρησα να σχεδιάσω το αύριο, ένα αύριο όπου εγώ ίσως να μην υπάρχω, αλλά σ' αυτό θα ζήσουν πρόσωπα που λατρεύω και μπορεί να διαρκέσουν πράγματα που με έχουν στιγματίσει.

Σήμερα το μεσημέρι σε είδα στο δρόμο, καθώς έφευγα από το γραφείο. Τα μάτια σου έκαιγαν, ο ιδρώτας έσταζε στο μπλουζάκι σου. Η μια σου παλάμη αγκάλιαζε σφιχτά μια πέτρα. Σε αυτή την αγκαλιά κρατιόταν γερά όλος ο νεανικός δυναμισμός, κάθε ανάγκη σου και κάθε κραυγή διαμαρτυρίας σου για τον κόσμο που σου προσέφερε μια γενιά χωρίς σαφείς ιδεολογικούς προσανατολισμούς. Ήταν τότε, εκείνα τα πρώτα δευτερόλεπτα, που εμφανίστηκε μπροστά μου ένα κύμα ονείρων και προσδοκιών, μια πληθώρα συναισθημάτων που γέμιζαν όλη την ατμόσφαιρα της πλατείας. Ξαφνικά, η πέτρα φεύγει από το χέρι σου και πετάγεται με δύναμη σε μια ομάδα αστυνομικών. Τρόμαξα. Φοβήθηκα μήπως σε συλλάβουν, μήπως πάθεις τίποτα. Σου φωνάζω, δε μ' ακούς. Δεν ακούς κανένα. Τα αυτιά σου βουίζουν από την ελπίδα του αύριο. Είσαι ένα με τους υπόλοιπους. Είστε εσείς και ο εχθρός, εσείς μπροστά στη δικαίωση των οραμάτων σας, ένα τσούρμο 200 εφήβων, στέκεστε απέναντί τους και το μόνο που σας χωρίζει είναι «αυτό το καταραμένο το κράτος». Δηλώνεις απερίσκεπτα αναρχικός κι επαναστάτης. Δε θες πια νόμους λες, δε θέλεις, λες, άλλους ψευδοθεσμούς. Κι εγώ αισθάνομαι ένοχος. Ατύχησα που δεν μπόρεσα σαν πατέρας να σου πω ότι, ναι, η κοινωνία μας για να υπάρξει χρειάζεται τόσο υπακοή όσο και επανάσταση. Δεν επαναστατούμε, όμως, για να μην υπακούσουμε ποτέ σε κανέναν και τίποτα. Επαναστατούμε για να υπακούσουμε σε καλύτερους νόμους από αυτούς που μας προσφέρουν και να συμβάλλουμε στο έργο ηγετών που θα μας δείξουν το δρόμο στην αιώνια πορεία μας με μεγαλύτερο κύρος και αλτρουισμό.

Είσαι νέος, όμως, ακόμα και θέλεις ν' αλλάξεις τον κόσμο. Ο χρόνος για μένα έχει σταματήσει και δεκάδες σκέψεις και αναμνήσεις με διαπερνούν, θυμήθηκα τότε που ήσουν 10 χρονών και με ρώτησες:

–Μπαμπά, πώς σου φαίνεται ο κόσμος μας;

–Τι εννοείς, αγόρι μου;

–Θέλω να πω... σου φαίνεται ωραίος ή μπα;

–Ο κόσμος μας, μικρέ μου, είναι πολύ όμορφος, αλλά θέλει ακόμη ν' αλλάξει πολύ.

–Τότε κι εγώ θα τον αλλάξω! Μόνο που... δεν ξέρω πώς να ξεκινήσω...

–Ο τρόπος είναι να έχεις ανοιχτά το μυαλό και την καρδιά σου. Να διαβάσεις για να μάθεις όσο το δυνατόν περισσότερα και να αγαπήσεις με πάθος.

Αν τα πράγματα ήταν διαφορετικά, θα χαμογελούσα όταν θα μου ερχόταν αυτή η σκηνή στο μυαλό. Τώρα όμως σε βλέπω να κινδυνεύεις και τα πόδια μου έχουν παγώσει, δε με βαστάνε άλλο. Δεν μπορώ να κουνηθώ. Η αλήθεια είναι πως διάλεξες ένα πιο βίαιο τρόπο για να ανατρέψεις τα σημερινά κοινωνικά δεδομένα, μα είναι και αλήθεια πως η γνώση από μόνη της δεν μπορεί να κάνει και πολλά. Κοιτάζω σαστισμένος και αναρωτιέμαι ποιο είναι το σωστό. Και τώρα που όλα έχουν τελειώσει το ίδιο αναρωτιέμαι. Μια βδομάδα πριν σε είχα ρωτήσει γιατί ασχολείσαι τόσο με τα πολιτικά και το τι συμβαίνει σε ένα ήδη διεφθαρμένο και κατάρρεον κράτος. Κι εσύ μου απάντησες: «Πατέρα, αυτό που βιώνουμε είναι ένα ιστορικό κενό, μια μεταβατική περίοδος, το “breaking point”. Στην ιστορία, όμως, δεν αρέσουν τα κενά και αργά ή γρήγορα θα το καλύψει. Και, όταν αυτό συμβεί, δε θέλω απλώς να είμαι εκεί, θέλω να ξέρω πως έχω κάνει το καλύτερο για τους ανθρώπους μου και για μένα».

Είναι αλήθεια πως η γενιά μου έχει μεγαλώσει με πρότυπα σαθρά και όνειρα λησμονημένα. Κοιτάμε σε υπερβολικό βαθμό το ατομικό μας συμφέρον, φοροδιαφεύγουμε, και καταντήσαμε να ζούμε σε μια χώρα που ολοένα βουλιάζει. Κι εσείς είστε εκείνοι που γεννηθήκατε με κληρονομιά την αλλαγή αυτής της νοοτροπίας, την αλλαγή του κόσμου, τη διάψευση κάθε ισχυρισμού για καθοδική πορεία της ανθρωπότητας μέσα στο χρόνο. Και μπορεί να είμαι αυστηρός και να σου λέω να κοιτάς καλύτερα τα μαθήματά σου και ότι μετά έχεις χρόνο γι' αυτά αλλά, κατά βάθος, πλημμυρίζω από χαρά. Ανακουφίζομαι, γιατί ευτυχώς υπάρχει ακόμη «ο νέος». Αυτός που δεν πιστεύει στην ώρα της κρίσης αλλά δημιουργεί μόνος του τις προϋποθέσεις για την μεγάλη εξέταση του κόσμου. Κρίνει την ανθρωπότητα ανέτοιμη να προχωρήσει παρακάτω και οδηγεί εκείνος τους συνανθρώπους του στην αλλαγή, μοναδικός θεός και δημιουργός αυτού του ανθρώπινου μωσαϊκού.

Περνάνε δυο λεπτά και βλέπω έναν αστυνομικό να σε χτυπάει με δύναμη. Πανικοβάλλομαι. Ο κόσμος καταρρέει γύρω μου, ο χαρτοφύλακάς μου πέφτει στο πεζοδρόμιο κι εγώ τρέχω να σε σώσω. Σπρώχνω το πλήθος με μανία. Φωνάζω. «Είναι το παιδί μου!», τους λέω και κάποιιοι κάνουν λίγο παραπάνω χώρο. Φθάνω στο «πεδίο της μάχης» και πριν το καταλάβω έχω ορμήξει στον αστυνομικό και τον χτυπάω με κάθε μου των χεριών μου. Ματωμένος μπλέκεσαι κι εσύ. Τη σκηνή την παρακολουθούν και άλλοι αστυφύλακες. Ακούγεται ένας πυροβολισμός. Πέφτεις κάτω. Αιμορραγείς. Σε βλέπω και τα μάτια μου θολώνουν. Τίποτα δεν φαίνεται καθαρά και ένα παράξενο βουητό

καλύπτει την ακοή μου. Σε αγκαλιάζω και φωνάζω με κάθε δύναμη που μου έχει απομείνει. Μου λες «μπαμπά, καίγομαι». Μετά από λίγη ώρα καταφθάνει ένα ασθενοφόρο και μας παίρνει. Φοβάμαι. Για πρώτη φορά στη ζωή μου, τρέμω τις στιγμές που θα ακολουθήσουν. Σε βάζουν στο χειρουργείο. Έχεις χάσει αίμα, λένε, αλλά η κατάστασή σου είναι σταθερή. Τώρα είσαι στο κρεβάτι στην εντατική, σου κρατάω το χέρι. Μετανιώνω για όσα δεν πρόλαβα να σου πω. Μα, μέσα σε όλη την ταραχή μου, το βλέπω πια καθαρά και σε καταλαβαίνω. Ίσως και να άξιζε τον κίνδυνο. Αυτή η κοινωνία δε θα αντέξει αν δεν ξεκινήσει από την αρχή, αν δεν επαναϊεραρχήσει τις αξίες της. Τώρα πια το βλέπω καθαρά.

Χαίρομαι, τελικά, που πήρες μέρος σε αυτό. Πάνω σε ένα τραπεζάκι δίπλα στο κρεβάτι σου παίζει ένα ραδιόφωνο. Ακούω «σήμερα στη διαδήλωση τραυματίστηκε σχεδόν θανάσιμα ένα παιδί». Το κλείνω για να μη σε ξυπνήσει. Κι όμως ακόμη δύσπιστος, σκλάβος κι εγώ αυτού του έλους της στεγνής από συναίσθημα απελπισίας λέω «σήμερα τραυματίστηκε ένα παιδί. Αύριο τι;». Και τότε ανοίγεις σιγά-σιγά τα μάτια και ψιθυρίζεις: «Αύριο ο κόσμος θα είναι έστω και λίγο διαφορετικός».

Το ποτάμι - Αντώνη Σεργίου (Β΄ Βραβείο)

Πάντα θαύμαζα τα ποτάμια γιατί μπορούν να ταξιδεύουν, να πηγαίνουν όπου θέλουν και στο τέλος να πέφτουν ορμητικά ή απαλά στη θάλασσα. Δεν ξέρω αν πηγαίνουν να γλυκάνουν το νερό της ή αν μπαίνουν από περιέργεια στο αλμυρό στοιχείο. Το σίγουρο είναι πως συνεχίζουν το ταξίδι τους και τα ζηλεύω γι' αυτό.

Έτσι αποφάσισα μια μέρα να μπω σ' ένα ποτάμι, να ταξιδέψω μαζί του και να γνωρίσω τα μυστικά της ζωής που κρύβει μέσα του. Δεν μπορείς βέβαια να εισβάλεις στη ζωή κάποιου χωρίς να τον ρωτήσεις. Πλησίασα διστακτικά στην όχθη.

–Ποτάμι που ποτέ δεν κοιτάς πίσω σου, μπορείς σε παρακαλώ να με πάρεις μαζί σου και να μου αποκαλύψεις το μυστήριο της ζωής που κρύβεις μέσα σου;

Δεν στάθηκε να με κοιτάξει, όμως μου απάντησε:

–Μα είσαι ήδη στο ορμητικό ποτάμι της ζωής που παρασύρει τα πάντα στο διάβα του. Τι γυρεύεις να γνωρίσεις από μένα...

Επιστράτευσα όλη μου την ευγένεια. Έπρεπε οπωσδήποτε να πετύχω το σκοπό μου. Ή τώρα ή ποτέ!

–Σε παρακαλώ! Θέλω να ταξιδέψω και να κουβεντιάσω μαζί σου, να δροσιστώ στα νερά σου. Υπόσχομαι πως δεν θα σου είμαι φορτικός.

–Ας είναι... Έλα αφού το θέλεις τόσο...

Έτσι βρέθηκα στο ποτάμι. Η επιθυμία μου έγινε πραγματικότητα. Πιάσαμε κουβέντα σαν να γνωριζόμασταν από παλιά. Για την ακρίβεια το ποτάμι μιλούσε, εγώ μόνο άκουγα.

–Δεν είμαι θεός όπως με νόμιζαν οι αρχαίοι σου πρόγονοι. Είμαι απλώς αυτό που βλέπεις. Ένα ποτάμι, δεν ξέρω καν αν άξιζε τον κόπο να ταξιδέψεις μαζί μου. Απορώ... και δεν μπορώ να καταλάβω γιατί με βλέπετε τόσο αδιάφορα

και θλιμμένα, εσείς οι άνθρωποι, που δεν έχω σπίτι, πατρίδα, αναπαμό... Έτσι είναι η δική ζωή. Σεβαστείτε την!

Ξεκινώ από μια μικρή στάλα βροχής, από μια μικρή πηγή. Στην αρχή είμαι δειλό και φοβισμένο... Όμως προχωρώ... Προχωρώ... Και ενώνομαι με άλλα αδέρφια μου, για να αποκτήσω δύναμη, ζωντάνια, ορμητικότητα... Ο σκοπός της ζωής είναι να έχεις «αδέρφια» όπως εγώ, να παίζεις με το φως του ήλιου μέσα σου, να κτενίζεις τα μαλλιά σου στο φως του φεγγαριού, να ονειρεύεσαι πως μπορείς να αλλάξεις τον κόσμο. Σκοπός είναι να βρω διέξοδο στη θάλασσα για να νιώσω ευτυχισμένο, να αναγεννηθώ, να αναζωογονηθώ.

Πόσο ωραία μιλά! και πόσο σοφό είναι! σκέφτηκα. Ήθελα κάπου να γράψω αυτά που μου έλεγε, για να τα θυμάμαι, όμως δεν μπορούσα γιατί κυλούσα μαζί του και περνούσα από πανέμορφους τόπους, που τώρα τους έβλεπα αλλιώς, θαύμαζα όλα όσα πριν μου ήταν αδιάφορα.

Μου φαίνεται πως όλα μας γνωρίζουν και μας χαιρετούν. Ένα κοπάδι αγριόχηνες περνά από πάνω μας και για πολλή ώρα μας ακολουθούν. Μεγάλα δέντρα στην όχθη απολαμβάνουν το πέρασμά μας. Νομίζω πως είναι πλατάνια, θεέ μου είναι πανέμορφα!!! Ένα αγριοκάτσικο σκύβει βιαστικά και πίνει νερό, στη συνέχεια φεύγει αλαφιασμένο... Εκείνα τα μικρά χορταράκια θα τα παρασύρουμε μαζί μας. Όμως... σκύβουν τα κεφαλάκια τους για να περάσουμε. Σε λίγο θα είναι και πάλι όρθια. Πιο κάτω, εκεί στην όχθη, κάποια παιδιά παίζουν αμέριμνα. Μικρά ζουζουνάκια πετούν γύρω μας χωρίς να μας αγγίζουν. Το ποτάμι σφύζει από ζωή!

Κατάλαβε πως ήμουν αφηρημένος και με σκούντηξε απότομα.

–Μην παρακολουθείς μόνο αυτά που συντελούνται έξω από την κοίτη μου. Κάνε βουτιά στο νερό για να γνωρίσεις τι υπάρχει στο βάθος. Η ουσία των πραγμάτων δεν βρίσκεται στην επιφάνεια!!! Χρειάζεται να κουραστείς και να ψάξεις πολύ για να γνωρίσεις τον κόσμο. Πρόσεχε... Απότομη στροφή. Μπροστά μας είναι ένας μικρός καταρράκτης. Πέσε απότομα και δεν θα πάθεις τίποτα. Υπάρχουν και αυτά τα απρόοπτα στο δρόμο μου, που τα απολαμβάνω γιατί σπάζουν τη ρουτίνα. Καμιά φορά οι άνθρωποι μου φράζουν το δρόμο. Τότε αλλάζω πορεία. Δεν τα βάζω εύκολα κάτω. Τα εμπόδια είναι πρόκληση για τους δυνατούς. Σημασία έχει να φτάσω τη θάλασσα.

Φοβήθηκα!!! Για μια στιγμή μου πέρασε η ιδέα να διακόψω το ταξίδι, να βγω από το νερό. Ήταν αδύνατο! Το ποτάμι κυλούσε ασταμάτητα και με έπαιρνε μαζί του.

Το πέσιμο ήταν μια μαγεία! Μου φάνηκε ότι πετούσα. Είχα γίνει ένα με τις σταγόνες του νερού που έπεφτε από ψηλά.

–Τώρα πρέπει να αφήσουμε τις τρέλες, μου είπε. Καιρός να κάνουμε και κάτι χρήσιμο. Όλοι σ' αυτή τη γη πρέπει να εργάζονται και να αλληλοβοηθούνται. «Άλλο πάλι κι αυτό, σκέφτηκα, εργάζονται και τα ποτάμια, και ποιους μπορούν να βοηθήσουν;». Το ποτάμι συνέχισε να κυλά και να μιλά.

–Πρέπει πρώτα να ξεδιψάσω τους ανθρώπους, μετά θα ποτίσω τα χωράφια. Παλαιότερα μου ζητούσαν να κάνω και μια άλλη πολύ κοπιαστική δουλειά. Γύριζα τους μύλους για να αλέθουν το σιτάρι και άλλα γεννήματα. Τώρα δεν

τους βρίσκω μπροστά μου. Δεν στάθηκα ποτέ μου να ρωτήσω τι έγινε και δεν με χρειάζονται γι' αυτή τη δουλειά. Ευτυχώς δεν έπιασαν οι πολλές ζέστες και δεν υπάρχουν πυρκαγιές για να χρειαστεί να σβήνω φωτιές. Είμαι πολύ χαρούμενο και ευτυχισμένο όταν προσφέρω. Και να σου εξομολογηθώ κάτι; Ποτέ δεν ζητώ ανταλλάγματα γι' αυτά που κάνω. Θα ήμουν βέβαια ευτυχής αν οι άνθρωποι δεν πετούσαν ο,τι άχρηστο έχουν στο διάβα μου. Δεν μπορείς να φανταστείς τι βλέπουν τα μάτια μου.

–Ποτέ σου δεν σταματάς για να ξεκουραστείς, ρώτησα για να πω κι εγώ κάτι.

–Η στασιμότητα είναι πολύ κακό πράγμα, είναι ο ίδιος ο θάνατος!!! Αν σταματήσω, θα πεθάνω! Γι' αυτό κινούμαι συνεχώς, γιατί η ζωή είναι κίνηση, είναι συνεχής «ροή». Πλησιάζουμε τώρα στη θάλασσα και όταν γίνω ένα μαζί της δεν θα μπορώ να σου μιλώ, γι' αυτό άκουσε προσεκτικά αυτά που θα σου πω: Μην ψάχνεις την αλήθεια αλλού, είναι εκεί που δεν κοιτάς. Πάρε τη μιλιάνη της θάλασσας και φέρ' τη στο νησί της ψυχής σου. Ταξίδεψε τους πόθους σου στα χιονισμένα βουνά και άσε τα χιόνια να λειώσουν. Κοίταξε το Χειμώνα που κοιμάται στα όνειρα της Άνοιξης. Κράτησε στην καρδιά σου δυο σταγόνες ξεγνοιασιάς. Όταν δεν έχεις από πού να κρατηθείς στηρίζου στον εαυτό σου και ψάξε τη δύναμη που κρύβεις μέσα σου. Βλέπε το ποτήρι της ζωής πάντοτε μισογεμάτο μην το βλέπεις μισοάδειο. Άνοιξε τα φτερά σου και δοκίμασε να πετάξεις, οι ουρανοί είναι δικοί σου. Εδώ οι δρόμοι μας χωρίζουν. Εγώ θα μπω στη θάλασσα να αναζωογονηθώ και εσύ θα επιστρέψεις στους ανθρώπους για να γίνεις ΑΝΘΡΩΠΟΣ.

Δεν πρόλαβα να πω τίποτε, ούτε ένα ευχαριστώ. Βρέθηκα έξω από το ποτάμι. Δεν ήμουν βρεγμένος ήμουν αναζωογονημένος.

Αισθήματα χωρίς σύνορα - Χρύσως Νικολάου (Γ' Βραβείο)

Κάθε μέρα, με τη δύση του ήλιου, έφευγε κρυφά από το σπίτι της. Ένα σπίτι κρυμμένο μέσα στις λεμονιές, τις πορτοκαλιές και τις αμυγδαλιές, που θύμιζαν στολισμένες νυφούλες. Ένα σπίτι με θέα την κρυστάλλινη θάλασσα του Καραβά και την καταπράσινη πλαγιά του Πενταδάκτυλου. Ένα μικρό σπίτι, ένα κομμάτι του Καραβά, του τόπου όπου γεννήθηκε η Ειρηνούλα. Έφευγε λοιπόν κρυφά, μην την πάρουν είδηση οι γονείς της. Διέσχισε το κέντρο του χωριού, ακούγοντας το γλυκό κελάηδημα των πουλιών και τον ήχο από τα δροσερά ρυάκια, και έπαιρνε τον ανηφορικό δρόμο για το Κεφαλόβρυσο. Εκείνο το μαγευτικό μέρος, εκείνο τον παράδεισο, την νερομάνα, από την οποία έτρεχε γάργαρο άφθονο νερό και ποτίζονταν τα περιβόλια της περιοχής. Εκεί η Ειρηνούλα συναντούσε ένα αγόρι. Ένα αγόρι που είχε ερωτευτεί μ' όλη της την ψυχή...

Θυμόταν τη μέρα που γνώρισε τον Μπίλυ σαν να ήταν χθες, παρ' όλο που είχαν περάσει έξι μήνες. Ήταν μια ηλιόλουστη μέρα, μέσα στο κατακαλόκαιρο. Η Ειρήνη διέσχισε το χωριό και έφτασε στην παραλία. Σ' εκείνη την παραλία που τόσο λάτρευε να κολυμπά και να ακούει τα κύματα να κτυπούν στις σπηλιές, που είχαν δημιουργηθεί με τα χρόνια. Βράχοι, αεράκι... ένα τόσο μαγευτικό τοπίο! Η Ειρήνη μπήκε στα κρυστάλλινα νερά. Απολάμβανε τόσο

πολύ τη δροσιά του νερού, που είχε ξεχάσει ότι δεν ήταν ιδιαίτερα καλή στο κολύμπι. Κάποια στιγμή συνειδητοποίησε ότι βρισκόταν πολύ βαθιά. Πανικοβλήθηκε! Δεν κατάφερε να φτάσει στη στεριά. Τα πάντα είχαν σκοτεινιάσει γύρω της... Μετά από αρκετή ώρα άνοιξε τα μάτια της. Ας ήταν καλά το αγόρι που την έσωσε! Ο Μπίλυ, ο Αφρικανός! Σαν θαύμα έγιναν όλα. Σαν θαύμα βγήκε ο Μπίλυ από τις σπηλιές και την έσωσε. Από εκείνη τη μέρα είχαν αναπτύξει μια ιδιαίτερη φιλική σχέση. Σταδιακά όμως, η φιλία τους εξελίχθηκε σε έρωτα...

Συναντιούνταν κάθε μέρα με τη δύση του ήλιου σε διάφορα μέρη του Καραβά. Άλλοτε σε μικρά ξωκκλήσια και άλλοτε κάτω από τις ανθισμένες λεμονιές... Τον τελευταίο καιρό όμως συναντιόντουσαν στο Κεφαλόβρυσο, στο κέντρο των μύλων, στην μπροστινή αυλή. Σ' εκείνη την αυλή που ήταν γεμάτη με πράσινα πλατάνια. Ήταν ένα ιδιαίτερα ρομαντικό και παραδεισένιο μέρος...

Μετά λοιπόν από έξι μήνες ευτυχίας και αγάπης, οι δυο τους αποφάσισαν ότι ήταν έτοιμοι να προχωρήσουν σε γάμο. Ο Μπίλυ ήταν διατεθειμένος να βαφτιστεί μέχρι και χριστιανός για να μπορέσει να παντρευτεί με την αγαπημένη του. Άλλωστε, το μόνο πλάσμα που είχε σ' αυτή τη γη, ήταν η Ειρήνη. Οι γονείς του, δύο φτωχοί και ταλαιπωρημένοι άνθρωποι, είχαν πεθάνει από τότε που ήταν μικρός. Ο ίδιος κατέφυγε στην Κύπρο, έρημος και μονάχος. Μέχρι που γνώρισε την Ειρήνη...

Η Ειρήνη είχε αρχίσει να προετοιμάζει τους γονείς της για τη μέρα που θα τους παρουσίαζε τον αγαπημένο της. Οι γονείς της, ακούγοντάς την να τους μιλά τόσο σοβαρά και ώριμα, είχαν καταλάβει ότι ήταν έτοιμη να προχωρήσει στη ζωή της. Αυτό τους έκανε να χαίρονται τόσο πολύ...

Λίγες μέρες λοιπόν πριν την συνάντησή τους με τον Μπίλυ θα πραγματοποιείτο και κάτι άλλο. Ο Μπίλυ και η Ειρήνη είχαν δώσει ραντεβού στην εκκλησία της Αχειροποιήτου, τη βυζαντινή εκκλησία, που ήταν κτισμένη στους βράχους της ακρογιαλιάς, όπου γνωρίστηκαν. Σ' αυτή την εκκλησία, στις 6 Ιανουαρίου, οι κάτοικοι έκαναν την βάφτιση του Σταυρού. Οι πιο γενναίοι βουτούσαν στα βαθιά και τρικυμισμένα νερά για να αρπάξουν το Σταυρό. Σ' αυτή την εκκλησία λοιπόν, ο Μπίλυ θα βαφτιζόταν χριστιανός. Οι δύο νέοι είχαν αποφασίσει για τα καλά να προχωρήσουν. Ένα κορίτσι από τον Καραβά της Κύπρου και ένα αγόρι από την Αφρική, ήταν έτοιμοι να ενώσουν τις ζωές τους για πάντα...

Δυστυχώς τα πράγματα δεν πήγαν και τόσο καλά. Δεν έγιναν όλα όπως τα φανταζόταν η Ειρήνη. Οι γονείς της δεν αποδέχτηκαν τον Μπίλυ, με την δικαιολογία ότι ήταν μαύρος και δεν της ταίριαζε. Ήταν και φτωχός... Δεν ήθελαν η μονάκριβή τους κόρη να προχωρήσει μ' αυτόν... Πόσο ρατσιστές είχαν φανεί στα μάτια της...

Για αρκετές μέρες έκρυβαν την κόρη τους σ' ένα μέρος, το οποίο βρισκόταν στην περιοχή της αρχαίας Λάμπουσας, για να μην μπορεί να συναντηθεί με τον Μπίλυ. Ο Μπίλυ, απελπισμένος όπως ήταν, πίστεψε πως όλα είχαν τελιώσει και πως η αγαπημένη του δεν νοιαζόταν γι' αυτόν πλέον. Το μόνο

που του είχε απομείνει από αυτήν ήταν ένα μακουκούδι. Μια μικρή ξύλινη σαΐτα που τύλιγαν την κλωστή οι γυναίκες κι έφτιαχναν το κέντημα φερβολιτέ.

Μετά από λίγο καιρό, οι γονείς της Ειρήνης, την πάντρεψαν μ' ένα άρχοντα. Η ίδια ήταν πολύ δυστυχισμένη... Ποτέ δεν αποδέχτηκε αυτόν που ονομαζόταν «άντρας» της. Η καρδιά της ανήκε στο Μπίλυ. Πολύ συχνά επισκεπτόταν το μοναστήρι της Αχειροποιήτου, δήθεν για να προσευχηθεί. Και η αλήθεια είναι ότι προσευχόταν, αλλά ο κύριος λόγος που πήγαινε εκεί ήταν γιατί αυτός ο τόπος της θύμιζε τον αγαπημένο της. Εκεί βαφτίστηκε χριστιανός για χάρη της...

Σταδιακά συνεδέθηκε και με τις μοναχές, οι οποίες έμαθαν γι' αυτήν και την στήριξαν όσο μπορούσαν. Η ίδια είχε μάθει πολλά που δεν ήξερε για το μοναστήρι αυτό. Σύμφωνα με την παράδοση, η εκκλησία της Αχειροποιήτου, βρισκόταν στη Μ. Ασία και μετά από θαύμα, μέσα σε μια νύχτα, βρέθηκε στην Κύπρο! Ακόμη μέσα στην εικόνα της Παναγίας βρέθηκε το Άγιο Μανδήλιο, στο οποίο αποτυπώθηκε το πρόσωπο του Χριστού, για χάρη κάποιου, που υπέφερε από λέπρα και ζήτησε από το Χριστό να τον γιατρέψει. Τόσο μεγάλα θαύματα που έγιναν... Δεν θα γινόταν και ένα μικρό, τόσο δα θαύμα, ώστε να βρισκόταν τώρα με τον αγαπημένο της;

Είχαν περάσει χρόνια. Η Ειρήνη είχε πλέον αποδεχτεί τη μοίρα της, αυτή την αναπόφευκτη μοίρα, χωρίς να ξεχάσει ποτέ βέβαια τον αγαπημένο της. Απέκτησε και δύο παιδάκια, τη Μαρία και τον Άγγελο. Τα λάτρευε τόσο πολύ, όσο και αν δεν είχε αισθήματα για τον πατέρα τους. Όσο για τους γονείς της, ποτέ δεν τους συγχώρεσε. Αυτό που της είχαν κάνει της στοίχισε όλη της τη ζωή.

Πλέον όμως η ζωή της κοιλούσε ομαλά και ήρεμα... Κάθε πρωί, σηκωνόταν και πήγαινε, συντροφιά με τα παιδάκια της, στο μικρό λιμανάκι. Στο γιο της άρεσε τόσο πολύ να ψαρεύει... Έπειτα επέστρεφαν στο σπίτι και περιποιούνταν τα λεμονόδεντρα, τις πορτοκαλιές τους, τις ελιές τους και όλο τον κήπο τους, που ζούσε από τα παγωμένα νερά του Κεφαλόβρυσου.

Ήταν μια μέρα σαν τις άλλες... Ξεκίνησε τόσο ήρεμα... Ωστόσο, η μικρή Μαρία ήταν ανήσυχη και αγχωμένη. Αναγκαστικά λοιπόν άφησαν τα ψάρια και επέστρεψαν στο σπίτι. Αυτή ήταν η τελευταία φορά που έβλεπαν το σπίτι τους... γιατί μετά....

Σειρήνες! Βόμβες και πυροβολισμοί, αεροπλάνα! Οι νεκροί πολλοί και το αίμα να σκεπάζει τους δρόμους! Όλεθρος, καταστροφή! Οι Τούρκοι είχαν εισβάλει στο νησί από το λιμάνι της Κερύνειας. Ο σύζυγος της Ειρήνης έτρεξε να σώσει την περιουσία και το τομάρι του, αφήνοντας αυτήν και τα παιδιά ανυπεράσπιστους. Η Ειρήνη ήταν πανικοβλημένη. Κατέφυγε με τα παιδιά της στο πατρικό της σπίτι. Η μάνα της έκλαιγε. Ο πατέρας της κλήθηκε στο στρατό να πολεμήσει. Οι Τούρκοι κατέστρεφαν τα πάντα. Σκότωναν όποιον έβλεπαν μπροστά τους.

Η Ειρήνη, μαζί με τα παιδιά και τη μάνα της, έπρεπε να εγκαταλείψουν το σπίτι, γιατί κινδύνευαν. Κατευθύνονταν προς τον Πενταδάκτυλο, όταν μπροστά τους βρέθηκε ένας οπλισμένος Τούρκος... Στόχεψε την κυρα-Μαρία,

τη μητέρα της Ειρήνης. Πυροβόλησε. Η σφαίρα όμως δεν βρήκε αυτήν, αλλά κάποιον άλλο. Κάποιος μπήκε μπροστά. Ποιος να ήταν άραγε; Ίσως να μην τον σεβάστηκε ποτέ, αλλά αυτός της απέδειξε πόσο σπουδαίος ήταν και πόσο πολύ αγαπούσε την κόρη της. Ο Μπίλυ! Αυτός της έσωσε τη ζωή!

Η Ειρήνη έκλαψε πικρά. Προσπαθούσε να τον συνεφέρει. Το μόνο που πρόλαβε να ακούσει από το στόμα του όμως... « Να θυμάσαι πόσο σ' αγάπησα και ότι θα σ' αγαπώ για πάντα ακόμη και αν μας χωρίσει ο θάνατος. Τρέξε να σωθείς!». Μαύρα δάκρια θαρρείς πως έτρεξαν από τα μάτια της. Ήταν η τελευταία φορά που έβλεπε τον αγαπημένο της. Και τι σκληρός τρόπος για να αποχαιρετιστούν ... Η μάνα της; Πικρότερα από εκείνη έκλαψε. Είχε καταλάβει το λάθος που είχε διαπράξει. Μα πλέον ήταν πολύ αργά... Για τρεις μέρες λοιπόν, γιαγιά-παιδί-εγγόνια, κρύβονταν στις σπηλιές του Πενταδάκτυλου. Τελικά κατέληξαν πρόσφυγες στη Λεμεσό. «Ίσως να ήταν ένα είδος τιμωρίας», ήταν η άποψη της κυρα-Μαρίας. «Ο Θεός με χώρησε από κάτι που αγαπούσα, από τον Καραβά, από τη φύση που είχα ερωτευτεί, από το σπίτι μου. Εγώ ευθύνομαι όμως γι' αυτό. Γιατί να χωρίσω την Ειρηνούλα από τον Αφρικανό, από αυτόν που αγαπούσε;».

Η κυρα-Μαρία είχε επιβαρύνει τον εαυτό της υπερβολικά με ευθύνες. Είχε την αίσθηση ότι αυτή ευθυνόταν για όλη αυτή την καταστροφή. Η Ειρήνη, που είχε καταλάβει πλέον τη μάνα της, της έλεγε ότι υπερβάλει και ότι δεν φταίει εκείνη για μια τόσο μεγάλη καταστροφή.

Ο Καραβάς, ο τόπος της Ειρήνης, το σπίτι της, οι λεμονιές, το Κεφαλόβρυσο, η εκκλησία της Αχειροποιήτου, μαζί και ο Μπίλυ... Όλα βρίσκονταν στα χέρια των Τούρκων! Ο Καραβάς έσβησε... Έσβησαν μαζί και οι πατημασιές του Κανάρη, ήρωα της ελληνικής επανάστασης του 1821, που αποβιβάστηκε στα παράλια του Καραβά. Έσβησαν όλα...

Με μια υποψία κανέλας στο τελείωμα... - Ελένης Καράλη (Α΄ Έπαινος)

Γλυκά. Γλυκά τυλιχτά, σιροπιαστά ταψιού με αμύγδαλα και με φουντούκια. Γλυκά χρωματιστά με πινελιές απ' την κοσμική και την καθημερινή ζωή. Γλυκά μοναδικά, που χρειάζονται συγκεκριμένη τέχνη κι εμπειρία. Γλυκά... γλυκά, είναι σαν τους ανθρώπους που σου ομορφαίνουν την μέρα, που σου κάνουν το κάθε δευτερόλεπτο της ζωής σου ξεχωριστό. Όπως είναι τόσοι πολλοί οι άνθρωποι που σ' ευχαριστούν και θέλεις να τους έχεις κοντά σου, για να μπορείς να τους χορτάσεις, έτσι και τα γλυκά. Άλλωστε... γι' αυτό και τα γλυκά παχαίνουν.

Έχω χρόνια να πάω στο ζαχαροπλαστείο στη γωνία του χωμάτινου δρόμου, δυο στενά λίγο πιο κάτω απ' το παλιό μας σπίτι. Έμπαινες μέσα και το καμπανάκι στη πόρτα κουδούνιζε χαρούμενα. Η κυρία Σουλτάνα σε καλωσόριζε και σε άφηνε να περιεργαστείς το μαγαζί με την ησυχία σου. Εμένα συνήθως μου τραβούσαν την προσοχή τα στρόγγυλα τσίγκινα ταψιά με ακρίβεια τοποθετημένα μέσα στη γυάλινη τζαμαρία. Τα περιεργαζόμουν αρκετή ώρα και μετά διάλεγα ένα ταψάκι με γαλακτομπούρεκο τίγκα στο σιρόπι. Καθόμουν και το έτρωγα στα μπρούτζινα τραπεζάκια αργά-αργά,

απολαμβάνοντάς το. Ύστερα έπινα μονορούφι το παγωμένο νερό, πλήρωνα κι έφευγα.

Αυτά γίνονταν κάθε Κυριακή, ώσπου μια μέρα ο μπαμπάς ήρθε στο σπίτι και μας είπε ότι φεύγαμε. Το πώς και το γιατί, κάθε φορά που προσπαθώ να θυμηθώ, τα πάντα γύρω μου θολώνουν και το σώμα μου μουδιάζει, σα να μη θέλει με τίποτα να συμβιβαστεί με αυτό που λαχταρώ να θυμηθώ. Η μητέρα μου αδυνατεί να μου πει και κάθε φορά που τη ρωτάω, τα μάτια της βουρκώνουν και τη βλέπω... ταξιδεύει πίσω στο χρόνο, τότε... που όλα πήγαιναν απ' το κακό στο χειρότερο. Κι έτσι, εκείνη η Κυριακή, στις 27 Αυγούστου, ήταν η τελευταία φορά που είδα το αγαπημένο μου ζαχαροπλαστείο και έφαγα το γαλακτομπούρεκό μου.

Μετά από αρκετά χρόνια όλα είχαν φτιάξει. Ο μπαμπάς είχε βρει τη δουλειά που ήθελε κι όλοι είχαμε μπει σε έναν κανονικό ρυθμό. Και προπαντός εγώ είχα ανακαλύψει ένα ζαχαροπλαστείο στο κέντρο της Αθήνας, στη γωνία της Ηροδότου, και κάθε Σάββατο, τώρα, πήγαινα κι έτρωγα το γλυκάκι μου.

Λεπτές στρώσεις φύλλων βουτηγμένες καλά στο σιρόπι, κάλυπταν την αφράτη, με μια υποψία κανέλας στο τελείωμα, κρέμα. Πάντα, όταν έτρωγα γαλακτομπούρεκο, στην πρώτη δαγκωματιά, άνοιγε στο μυαλό μου το συρτάρι των αναμνήσεων. Φωνές γνώριμες και άλλες άγνωστες, τρεχάματα κουρασμένα, πυροβολισμοί που έσχιζαν τον αέρα και πονεμένα κλάματα. Μετά η εικόνα της φωτιάς και όλης της πόλης κατεστραμμένης. Εμείς σωθήκαμε, αλλά πολλούς δεν τους ξαναείδα. Με το καράβι φτάσαμε στην Ελλάδα. Καταπίνω την τελευταία μπουκιά με μπόλικη κρέμα και λίγο ξεροψημένο φύλλο και επανέρχομαι στην πραγματικότητα. Η καθημερινή ρουτίνα μπαίνει και πάλι στη σκέψη του μυαλού μου. Όμως η τελευταία δαγκωματιά με την υποψία κανέλας στο τέλος έγραψε στην μνήμη μου με ανεξίτηλο μελάνι: να ξαναδώ τη χώρα που γεννήθηκα.

Και μάλλον αυτό ήταν που ήθελα να κάνω. Γιατί ποτέ δεν κατάφερα να κλείσω καλά το συρτάρι των αναμνήσεων που ήταν καταχωνιασμένο στο μυαλό μου. Πάντα αχνές και θολωμένες αναμνήσεις ξεπηδούσαν από 'κει και με έκαναν να ξυπνάω φωνάζοντας και μουσκεμένη στον ιδρώτα απ' τον ανήσυχο ύπνο μου. Τα Σάββατα, όμως, με τη συνοδεία του λαχταριστού μου γαλακτομπούρεκου, οι αναμνήσεις αυτές ξεκαθάριζαν και μου φαίνονταν τόσο οικείες, που δε με αναστάτωναν. Το μεγάλο μου πρόβλημα ήταν, πως την επομένη δεν θυμόμουν τίποτα απ' τις αναμνήσεις που έρχονταν στο ζαχαροπλαστείο τα Σάββατα. Αυτό ήταν που μ' έκανε να μην κοιμάμαι τα βράδια και όταν τελικά ο ύπνος με επισκεπτόταν, να ξυπνώ ξανά λουσμένη στον ιδρώτα με τη μόνη ανάμνηση, καλυμμένη κι αυτή με ομίχλη, σαν τρίγωνο πανοράματος πασπαλισμένο με ζάχαρη άχνη, τη μυρωδιά του καμένου. Ήταν τότε που πήρα τη μεγάλη απόφαση.

Το εισιτήριό μου το έβγαλα ένα πρωί. Τα υπόλοιπα ήταν κανονισμένα, θα έφευγα σε δυο μέρες, θα ερχόταν με πάρει ο γιος της Ρίτας, της γειτόνισσας, που ήταν ταξιτζής και είχε εκείνη την ώρα τη βάρδιά του. Γράμμα θ' άφηνα στη μητέρα και στον πατέρα, πως θα πήγαινα κάπου μακριά και θα γυρνούσα το συντομότερο δυνατόν. Την ώρα που 'γραφα το γράμμα, θυμήθηκα τη

Μαριάνθη, την αδερφή μου, που είχε φύγει, έτσι, απροειδοποίητα, όπως θα 'κανα και 'γώ, και γύρισε μετά από έξι χρόνια παντρεμένη και με δύο παιδιά, τη Μάρω και τον Κώτσο. Είχε πάει για σπουδές, μας είπε όταν ήρθε στην Ελλάδα. «Πιστεύω εγώ να μη γυρίσω έτσι πίσω», σκέφτηκα, και γέλασα μοναχιά μου μες στο μικρό δωμάτιό μου. Το γέλιο μου ήταν βεβιασμένο, σα να μη μπορούσα να χαρώ πραγματικά και να γελάσω αυθόρμητα, καθώς μεγάλωνα και οι αναμνήσεις μου τρυπούσαν το μυαλό σα κοφτερό μαχαίρι. Σηκώθηκα και δίπλωσα το γράμμα, το 'βαλα σε έναν κιτρινωμένο φάκελο απ' την πολυκαιρία. Θα τ' άφηνα στο τραπεζάκι, έξω, στο καθιστικό, όταν θα ήτανε να φύγω. Έβγαλα τη βαλίτσα μου απ' τη ντουλάπα και έριξα μέσα λίγα ρούχα.

Το καράβι έφυγε πρωί. Είχα ταξίδι ήρεμο και ξεκούραστο. Καθώς άφηνα την Ελλάδα πίσω μου και την έβλεπα να ξεμακραίνει, ένιωσα το συναίσθημα του ξεριζωμού να με πνίγει και ένας κόμπος να ανεβαίνει στο λαιμό μου. Ήταν σαν τότε. Τότε που μας έδιωξαν από τη Σμύρνη.

Μόλις πάτησα το πόδι μου στη Σμύρνη, ένα απαλό αεράκι διέλυσε την ομίχλη που σκέπαζε τις αναμνήσεις μου. Κι εκείνες καρτερούσαν αυτήν την στιγμή όσο κι εγώ. Και να! Θυμήθηκα! Ήμουν μικρή. Πέντε με έξι χρονώ. Στο σπίτι κάθε μέρα κάτι καινούργιο έφτανε από στόμα σε στόμα. Την απόφαση απ' την Ελλάδα την είχαν πάρει στα σίγουρα.

Θα μας ελευθέρωναν! Θα γινόμασταν χώρα ελληνική! Θα περπατάμε στους δρόμους και δε θα φοβόμαστε να μιλήσουμε δυνατά, μην τυχόν κι είναι κανά τσιράκι του Κεμάλ και παραμονεύει για να κρυφακούσει τα σχέδιά μας, θα μπορούμε πια να βγούμε απ' τα σπίτια μας και θα φωνάζουμε μ' όλη μας τη δύναμη: «Είμαστε ελεύθεροι!», να ξεμπουκώσουν τα πνευμόνια μας απ' το φόβο και τον τρόμο που τα γεμίζει. Οι μαμάδες θα μας αφήνουν να παίζουμε κουτσό με τα παιδιά της γειτονιάς στους χωματόδρομους, χωρίς φόβο μη μας μαζέψει κανά τούρκικο αυτοκίνητο. Έτσι κι έγινε το 1920, τη χρονιά που όλα τα όνειρά μας πραγματοποιήθηκαν. Καμπάνες χτυπούσαν χαρμόсуна, τα παιδιά έτρεχαν ξένοιαστα, όλοι αγκαλιάζονταν και φιλιούνταν, οι μανάδες μας έπεφταν στα γόνατα και ευχαριστούσαν την Παναγία και το Χριστό για το θαύμα τους.

Μετά όμως από ενάμιση χρόνο, η χαρά ξεθύμανε και ακούγαμε πράγματα που μας τρομοκρατούσαν. Οι απόψεις του Κεμάλ και οι βλέψεις του ήταν άλλες. Ήθελε να «ρίξει» το σουλτάνο. Να φτιάξει μια Τουρκία αλλιώςτικη. Εμείς με την αγωνία μας κάθε μέρα να μεγαλώνει, μέναμε στο σπίτι. Σάμπως είχαμε και πουθενά να πάμε, να ζητήσουμε βοήθεια; Σα να μην έφταναν αυτά, δεν είχαμε τίποτα να φάμε, έτσι όπως ήταν η κατάσταση. Αν μπορούσε ο πατέρας να έφερνε κανά λάχανο και η μητέρα τυρί απ' τις κατσίκες που 'χαν στα διπλανά χωριά, ήταν Ανάσταση! Πού και πού ερχόταν η ξαδέρφη μου, η Μαρίκα με τον θείο το Κωνσταντή απ' την Πόλη να μας δούνε. Έφερνε λάδι και μας αγόραζε ρούχα και γλυκά. Αχ... μέσα σ' ένα στρογγυλό ταψάκι μάς έβαζε μπακλαβά και κανταΐφι. Ύστερα έριχνε μπόλικο τριμμένο φιστίκι. Μόνη της τα έφτιαχνε! Με μια συνταγή... μούρλια! Το φιστίκι και το σιρόπι γλύκαιναν και μαλάκωναν για λίγο τις δυσάρεστες στιγμές της ζωής μας στο στενάχωρο σπίτι. Η χαρά ετούτη κράτησε για λίγο. Μάθαμε απ' την θεία Τασία, την

αδερφή της μαμάς, που έμενε στην Αθήνα, πως τα πράγματα ανατράπηκαν και άλλαξαν τα σχέδια για τη Σμύρνη. Το γεγονός αυτό έσπειρε τον πανικό στην οικογένεια και σ' όλους τους Έλληνες που είχαν ζήσει πριν από λίγα χρόνια την απελευθέρωση και πίστευαν πως ετούτο θα κρατήσει για πάντα. Η ώρα που θα χτυπούσαν οι καμπάνες χαρμόсуνα φάνταζε σε όλους μας μια ζωγραφιά που την είχε πάρει ο άνεμος και την είχε πετάξει μέτρα μακριά. Κάθε ελπίδα έσβησε. Απογοήτευση και τρόμος ζωγραφίστηκε στα πρόσωπα των Ελλήνων. Τώρα δε θα σωζόμασταν με τίποτα!

Όταν γύρισα να δω τη θάλασσα, το καράβι είχε φύγει. Πόση ώρα καθόμουν καταμεσής στον πεζόδρομο με τη βαλίτσα μου στο χέρι, Η παλάμη μου είχε μελανιάσει και κρύος ιδρώτας έτρεχε στην πλάτη μου. Κούνησα το κεφάλι μου να συνέρθω απ' τις αναμνήσεις, που τώρα σα ξυράφι μου πριόνιζαν το μυαλό, πιο ζωντανές από ποτέ.

Προχώρησα σ' ένα πλακόστρωτο δρομάκι, απέναντι απ' το λιμάνι. Παντού υπήρχαν αραδιασμένοι πάγκοι με κάθε λογής μπαχάρια, μυρωδικά, λουκούμια, καραμέλες και φρούτα. Οι μυρωδιές τους περνούσαν απ' τη μύτη μου και τρύπωναν στο μυαλό μου, φέρνοντάς μου ζάλη και κουβαλώντας μαζί τους παλιές αναμνήσεις της γιαγιάς μου καθισμένη στην κουζίνα του παλιού μας σπιτιού να μαγειρεύει ντολμάδες και μπουγιουρντί με μπόλικο κόκκινο πιπέρι. Πιο πέρα, καθώς περπατούσα διέκρινα πλανόδιους πωλητές με κάρα, φορτωμένα μεταξωτά υφάσματα, κεντητές μαντίλες, τόπια υφάσματα, φέσια χρωματιστά, πασουμάκια με χάντρες και βραχιόλια πλουμιστά. Πρέπει να είχε παζάρι γιατί σ' εκείνον τον δρόμο ήταν μαζεμένη ολόκληρη η Σμύρνη. Γυναίκες με μαντίλες, φορέματα αέρινα και γοργό βηματισμό. χάζευαν τον πλούτο που ήταν αραδιασμένος μπροστά τους. Αγόρασα λίγα φρούτα και κίνησα να βρω έναν ξενώνα να ξαπλώσω, κουρασμένη καθώς ήμουνα απ' το ταξίδι.

Απ' την πόλη πήρα το λεωφορείο και μ' έβγαλε σ' ένα χωμάτινο δρομάκι. Ρώτησα στα λιγοστά σπίτια αν υπήρχε κάποιο ξενοδοχείο εδώ κοντά και με τα κουτσά μου τούρκικα κατάφερα να συνεννοηθώ με τους ανθρώπους. Κατάλαβα ότι μου έλεγαν πως ένα ξενοδοχείο υπήρχε στο χωριό τους και απείχε ένα με δύο χιλιόμετρα από εκείνον τον χωματόδρομο.

Μετά από αρκετό ποδαρόδρομο, βρήκα το περιβόητο ξενοδοχείο, που δεν ήταν τίποτε άλλο από ένα διώροφο μαζεμένο σπιτάκι με τέσσερα-πέντε δωμάτια. «Δε θα 'χουν επισκέπτες συχνά εδώ», σκέφτηκα. Ανέβηκα μια μικρή στριφογυριστή σκάλα και μπήκα στον ξενώνα. Δίπλα στην πόρτα υπήρχε ένας μικρός παραλληλόγραμμος χώρος με τακτοποιημένα παπούτσια. Έβγαλα τα δικά μου και τα άφησα εκεί. Δίπλα στη μεγάλη σκάλα υπήρχε ένας μαρμάρινος μεγάλος πάγκος. Μια κοπέλα δεκάξι με δεκαεπτά χρονώ με ρώτησε αν θέλω δωμάτιο στον κάτω ή στον πάνω χώρο. Προτίμησα ένα δωμάτιο στον επάνω χώρο. Η κοπέλα μου 'δωσε ένα μπρούντζινο κλειδί. Ήταν βαρύ και παλιό, σκαλισμένο με σπείρες και ασύμμετρα σχήματα. Το χάιδεψα. Τέτοια κλειδιά είχαμε κι εμείς όταν ζούσαμε στη Σμύρνη. Μ' ένα τέτοιο κλειδίώναμε την πόρτα που έβλεπε στον κήπο. Ο πατέρας μου μοναχός του τα έφτιαχνε, οι αναμνήσεις γλίστρησαν στο σώμα μου και τρύπωσαν στην καρδιά μου όπως γλιστράει το πρωινό δροσερό αεράκι μέσα απ' τις

χαραμάδες των παντζουριών και τρυπώνει γλυκά στο δωμάτιο μετά από μια ανήσυχη νύχτα. Η νοσταλγία του τόπου μου δε μ' άφηνε λεπτό να ηρεμήσω. Τα κλειδιά σαν και τούτο θάφτηκαν πίσω μας, μαζί με τις στάχτες της Σμύρνης. Κι όπως τα κλειδιά είχαν καταστραφεί και χαθεί, έτσι κι εγώ δε θα ξανάβλεπα τη γιαγιά μου, την ξαδέρφη μου και τον αγαπημένο μου παππού, τον Νικόλα.

«Μπαμπά, μπαμπάκα μου καλέ, τι έγινε; Γιατί τρέχουν αυτοί οι άνθρωποι έτσι στους δρόμους; Σαν να τους τσίμπησαν μέλισσες κάνουν. Μπαμπά, οι μέλισσες παραμονεύουν τους ανθρώπους και όταν βγούνε έξω αρχίζουν να τους τσιμπάνε; Να πεις στις μέλισσες, μπαμπά, να μην τσιμπούν όλες μαζί, γιατί αν τσιμπήσουν κι εμάς δε θα μπορέσουμε να τους ξεφύγουμε, με τόσους ανθρώπους που τρέχουν σαν τρελοί». Κι εγώ συνέχιζα να αναλύω τη θεωρία για τις μέλισσες, ενώ ο μπαμπάς μάζευε τα χαλιά και τις κουβέρτες. Κάποια στιγμή έβαλα τα κλάματα, γιατί δε με άκουγε που μιλούσα για το μεγάλο πρόβλημά μας, ενώ εκείνος μάζευε τις κουβέρτες και τα χαλιά, λες και θα πηγαίναμε ταξίδι! Γύρισε και με κοίταξε με βουρκωμένα μάτια γεμάτα απελπισία μα και θυμό συνάμα. Δεν ήξερα ότι μισούσε τόσο πολύ τις μέλισσες που τον έκαναν να κλαίει γιατί δε θα τους ξεφεύγαμε. «Μακάρι να 'ταν μέλισσες, Λενάκι μου..., μακάρι!...» Και τότε κατάλαβα! Ήταν κουνούπια! Μα για να τρέχουν έτσι οι άνθρωποι, πάει να πει πως τα κουνούπια ήταν πολλά. Πάρα πολλά! Μα τι στο καλό είχαν αυτά τα κουνούπια και τρόμαζαν έτσι τον κόσμο; Δε μίλησα, γιατί κατάλαβα ότι η κατάσταση ήταν σοβαρή (μάλλον τα κουνούπια ήταν μολυσμένα). Βγήκα απ' το σπίτι με αργά, βαριά βήματα. Στην πόρτα γύρισα στον πατέρα μου και του είπα: «Εντάξει, μπαμπά. Μη βγεις απ' το σπίτι μέχρι να σου φέρω την κουνουπιέρα απ' το υπόγειο». Κι έφυγα. Άφησα τον πατέρα μου να με κοιτάει αποσβολωμένος. Νόμιζε πως θα καταλάβαινα. Αλλά ήμουν πολύ μικρή ακόμα.

Κατεβαίνοντας στο υπόγειο, βρήκα τη μαμά στη σκάλα να κουβαλάει τα χρυσαφικά της σ' ένα κασόνι και παραμάσχαλα τρεις εικονίτσες με την Παναγία και το Χριστό. Μία μας την είχε φέρει η θεία η Ζίτσα απ' την Πόλη, όταν είχε πάει στην Αγια-Σοφία. Μ' αρπάζει από τη μέση και με βγάζει έξω απ' την αυλή τρέχοντας. Φορούσε ένα άσπρο φόρεμα, που φαινόταν μαύρο απ' την σκόνη και το πρόσωπό της ήταν γεμάτο τρόμο. Τα χέρια της τσιπωμένα και μ' έσφιγγαν τόσο πολύ που με πόνεσαν τα πλευρά μου. Αρχίζα να κλαίω, γιατί τον μπαμπά θα τον έτρωγαν τα κουνούπια αν έβγαινε έξω, μιας και δεν είχα προλάβει να του πάω την κουνουπιέρα. Πριν στρίψουμε στο δρομάκι, του φώναξε: «Νίκο, πάμε στο λιμάνι να προφτάσουμε και τους άλλους!...».

Το λιμάνι ήταν ξέχειλο από κόσμο. Όλη η Σμύρνη είχε συγκεντρωθεί εκεί. Φωνές, κλάματα, ποδοβολητά... η μυρωδιά του καμένου έσχιζε τα ρουθούνια μου. Τα καράβια έφτασαν. Έπρεπε να μπούμε μέσα. Τα αδέρφια ήταν γύρω: η Μαριάνθη, ο Στέφος, ο Κώστας. Ο πατέρας έλειπε. Η μητέρα άρχισε να φωνάζει απελπισμένη: «Νίκο!... Νίκο!... Νίκο!...». Στην τρεμάμενη φωνή της άκουγες τον πόνο. Πελώριες φλόγες φάνηκαν να γλείφουν τους τοίχους των κοντινών αρχοντικών. Εκεί ήταν το σπίτι μας. «Μπαμπά!...», ούρλιαξα μέσα στον πανικό. Τα μάτια μου βγήκαν από τις κόγχες τους. «Εδώ είμαι!...». Ήταν εκείνος... Η αγαλλίαση αναδύθηκε από μέσα μου και τον αγκάλιασα με όλη τη δύναμη που είχαν τα μικρά, αδύναμα χέρια μου. Ήταν σχισμένος και

μαυρισμένος από την καπνιά, εξαντλημένος από την κούραση που τον είχε νικήσει. Κουβαλούσε δυο χαλιά στο ένα του μπράτσο και στο άλλο τρεις μάλλινες κουβέρτες. Πώς τα είχε καταφέρει;... Μπήκαμε στο καράβι. Η γιαγιά μου, η ξαδέρφη μου και ο παππούς ο Νικόλας έμειναν πίσω. Το καράβι δε χωρούσε πολλούς. Αυτοί που ήταν γέροι δεν ήθελαν να φύγουν. Δεν προλάβαμε να τους αποχαιρετίσουμε. Το καράβι ξεμάκρυνε. Η Σμύρνη καιγόταν! Γύρισα στο φουστάνι της μαμάς αμίλητη και έχωσα τη μουρίτσα μου μέσα. Ένα δάκρυ κύλησε. Έτρεξε στο μάγουλο μου αργά και έσταξε απ' το σαγόνι. Ήταν δάκρυ κόκκινο σαν ξεροψημένο αμύγδαλο. Δεν ήταν κουνούπια... μακάρι να 'ταν!... Αυτή ήταν και η τελευταία μπουκιά γαλακτομπούρεκου με μπόλικη κρέμα, λίγο ξεροψημένο φύλλο και με μια υποψία κανέλας στο τελείωμα.

Άνθρωποι. Γλυκά. Βουτηγμένα καλά στο σιρόπι του γαλακτομπούρεκού μου. Κρύβουν λέξεις, ιστορίες, συνταγές. Για μένα είναι και τα δύο αυτά που μου ανοίγουν την όρεξη για ένα ακόμα γαλακτομπούρεκο. Κι εκεί, μέσα στην παχιά κρέμα και στα ξεροψημένα φύλλα, βρίσκεται η ιστορία του τόπου μου. Η ιστορία της Σμύρνης.

Η Ζωή της Ζωής μου - Εύας Τζανακάκη (Β΄ Έπαινος)

Ήμουν σχεδόν σίγουρη: το καλοκαίρι μου αυτό ήταν επιεικώς άθλιο και έτσι θα παρέμενε τον ένα μήνα που είχε ακόμη για να λήξει. Ήταν από τα χειρότερα καλοκαίρια της ζωής μου, μέχρι στιγμής. Τίποτα δε μου έκανε εντύπωση. Όλα κενά, σαν κάποιος να ήθελε να γράψει τη συνέχεια της ιστορίας της ζωής μου και πάνω που του ερχόταν η έμπνευση, τέλειωσε το μελάνι από το σιλό, και οι ιδέες που είχε όλο το χειμώνα χάθηκαν σε μερικά δευτερόλεπτα, έτσι απλά. Και μόνο το κενό χαρτί έμεινε να θυμίζει πως κάποτε στοίβες με χαρτιά γέμιζαν την προσπάθεια συνέχισης της ζωής μου. Γεμάτες ιδέες και όνειρα, ξεχειλισμένες από ζωή.

Άλλωστε, όπως έλεγε, και χρησιμοποιώ παρελθοντικό χρόνο, η μαμά μου: «Η ζωή της Ζωής μου θέλω να είναι η πιο γεμάτη από όλων των ανθρώπων μαζί». Γιατί, βλέπετε, η μαμά μου είχε πονέσει πολύ στη ζωή της, χάνοντας τη μητέρα της στα έντεκά της λόγω καρκίνου και εκτιμούσε τη ζωή, σαν έννοια και ιδέα πιο πολύ από το οτιδήποτε, γι' αυτό και με βάφτισαν Ζωή. Ήθελε, λοιπόν, τον πόνο που ένιωσε εκείνη να μην το νιώσω ούτε στο παραμικρό ποτέ μου. Δεν κατάφερα όμως να πραγματοποιήσω αυτή της την επιθυμία. Και στη μέση του καλοκαιριού, μια ήταν η σκέψη μου: «Και τώρα τι;» Υπομονή και επιμονή μέχρι το άνοιγμα των σχολείων. Ήταν η πρώτη φορά στη ζωή μου που επιθυμούσα με όλη μου την καρδιά να γυρίσω στην καθημερινότητα. Να ξυπνήσω νωρίς να πάω στο μάθημα, να καθίσω εφτά ώρες, να γυρίσω στο σπίτι και να ετοιμαστώ για φροντιστήριο. Ρουτίνα. Κι όμως ήξερα. Το ήξερα καλά πως αυτή η ρουτίνα θα μου έκανε καλό, θα γιάτρευε τις πληγές μου. Θα ήξερα τι να περιμένω. Λατρεμένη καθημερινότητα! Ξέρεις τι πρόκειται να συμβεί στο επόμενο δευτερόλεπτο, κι αυτό ήθελα: να βρίσκομαι στη σφαίρα επιρροής της καθημερινής ρουτίνας μέσα στο σύννεφο ασφάλειάς της.

Τέλη Ιουνίου και τίποτα δεν μαρτυρούσε αυτό που επρόκειτο να συνέβαινε. Τέλος εξετάσεων και όλοι μες στην τρελή χαρά, που τελείωνε το «καθημερινό

τους μαρτύριο», κουβέντιαζαν χαρούμενοι για τα σχέδια των καλοκαιρινών τους διακοπών. Εγώ είχα αποδεχτεί απόλυτα ότι διακοπές φέτος για μένα δεν υπήρχαν. Άκουγα οικονομική κρίση, την έβλεπα κάθε μέρα στο σπίτι μας, αλλά τη γεύτηκα και στο καλοκαίρι μου. Με 42 βαθμούς Κελσίου στην Αθήνα! Δε με πείραζε. Ήξερα ότι θα πέρναγα καλά έστω και εδώ, αφού οι περισσότεροι φίλοι μου θα έμεναν επίσης εδώ ή θα έφευγαν για πολύ λίγο χρονικό διάστημα. Ήμουν αισιόδοξη.

Πάντα ήμουν αισιόδοξη στη ζωή μου. Πάντα έλεγα στη μητέρα μου, όταν χρειαζόταν να μεταφερθεί στο νοσοκομείο για θεραπείες: «Και καλά τώρα εσύ είσαι άρρωστη; Κάποιος μου κάνει πλάκα! Εσύ είσαι σκληρό καρύδι, ομορφαίνεις την αίθουσα του νοσοκομείου. Είδες πώς σε κοιτούσε αυτός ο γλυκούλης ο γιατρός; Γιατρός όχι αστεία... Ποιος στη χάρη σου!...». Την πείραζα συνέχεια. Και εκείνη χαμογελούσε, γελούσε. Φαινόταν τόσο κουρασμένη. Αλλά χαμογελούσε για μένα, μόνο για μένα. Για να μου δείξει πως παλεύει για τη ζωή της. Και τη χαιρόμουν, χαμογελούσα και εγώ, ενώ ήξερα ότι βασανιζόταν, πονούσε κάθε μέρα, πονούσε πολύ. Αλλά εγώ το μόνο που ήθελα ήταν να γελάει μέχρι την τελευταία στιγμή. Την αγαπούσα πολύ τη μαμά μου. Πάρα πολύ.

Μέσα Ιουλίου και τα μπάνια έδιναν και έπαιρναν. Πήγαινα πολύ συχνά. Μαζί με τους φίλους μου. Ήμουν ευτυχισμένη αυτές τις ώρες. Τα γέλια μας αντηχούσαν σε όλη την παραλία, δείγμα ευτυχίας και ζωής. Επαναλαμβάνω πολύ συχνά τη λέξη ζωή έτσι; Όταν χάνεται μέσα από τα χέρια σου, την εκτιμάς διπλά, την προσέχεις σαν τα μάτια σου και δεν αφήνεις ούτε δευτερόλεπτο της να πάει χαμένο.

Ήξερα ότι κάτι μου έκρυβαν. Ξέρω τα βλέμματά τους όταν κάτι δεν πάει καλά. Δεν μου λέγανε. Υποψιάστηκα βέβαια ότι είχε να κάνει με τις χημειοθεραπείες της μητέρας μου. Μάλλον θα ξαναπήγαινε στο νοσοκομείο. Η αισιόδοξία μου και η πίστη μου στη μαγική ζωή που η μαμά μου μου μάθαινε από μικρό παιδί, ακόμα και ενάντια σε μια από τις πιο άτιμες αρρώστιες, τον καρκίνο, δεν με εμπόδισαν να περάσω όλο το πρωί μαζί της στο σπίτι χωρίς να πάει το μυαλό μου ούτε μια στιγμή στο κακό. Ούτε όταν ο θείος μου, ο αδερφός της μητέρας μου, ήρθε κλαμένος στο σπίτι για επίσκεψη. Ο θείος μου; Επίσκεψη σε ώρα δουλειάς και κλαμένος; Μα πώς δεν πήγε το μυαλό μου; Με έστειλαν να του φτιάξω καφέ και όταν γύρισα, τους είδα αγκαλιασμένους. Από τα μάτια του θείου έτρεχαν ποτάμι τα δάκρυα, αλλά η μαμά μου είχε ένα χαμόγελο που πρόδιδε ανακούφιση και ηρεμία. Δεν κατάλαβα τι γινόταν και όταν τους ρώτησα, μου τα μπάλωσαν όπως πολύ καλά ήξεραν τα δύο αδέρφια. Δεν έδωσα συνέχεια. Για να μη μου μιλούσαν κάποιο λόγο θα είχαν. Ή μήπως όχι;

Σειρά είχε το γραφείο του πατέρα μου, μήπως και μου έλυne την απορία. Ο μπαμπάς μου είναι ασφαλιστής. Αυτό μας έσωσε όταν αρρώστησε η μητέρα μου. Τις θεραπείες και τα έξοδα του νοσοκομείου τα πλήρωνε η ασφάλεια. Ο καλός μου ο μπαμπάς ήταν το στήριγμα της μαμάς μου 13 χρόνια τώρα που πάλευε με αυτή την αρρώστια. Πάντα δίπλα της, ποτέ δεν έλειπε από το πλάι της. Εκεί όταν χρειάστηκε να μπει στο νοσοκομείο, εκεί όταν για ένα διάστημα ενός χρόνου που εγώ στα επτά μου χρόνια είχα καταλάβει ότι: «Η μαμά δεν είναι πλέον άρρωστη!!!». Θυμάμαι τον μπαμπά μου να μου λέει: «Και τώρα θα

πηγαίνουμε βόλτες, θα κάνουμε μεγάλα ταξίδια μαζί με τη μαμούλα μας, τη μαμούλα μας που την αγαπάμε τόσο πολύ και τώρα δεν είναι άρρωστη, Ζωούλα μου, ακούς; Δεν είναι!...». Και να οι αγκαλιές από εδώ και να τα φιλιάρια από εκεί και να τα δάκρυα που τα είχαν ονομάσει «δάκρυα χαράς». Και μάλιστα εγώ δεν είχα καταλάβει και έλεγα: «Καλά, χαζοί είναι αυτοί οι μεγάλοι; Στεναχωριούνται, κλαίνε. Χαίρονται, κλαίνε». Μετά κατάλαβα τι εννοούσαν. Και όντως εκείνο το χρόνο κάναμε τα πάντα οι τρεις μας. Ταξίδια, διακοπές, παιχνίδια... Χόρτασα τη μαμά μου που την είχα χάσει στα νοσοκομεία. Και όλα αυτά μέχρι τον άλλο χρόνο, που ο μπαμπάς μου μου εξήγησε ότι η αρρώστια που είχε η μαμά μετακινήθηκε και τώρα είναι πάλι άρρωστη και είναι πιο σοβαρά τα πράγματα. Πάλι στο πλάι της ήταν, αλλά πάλι εγώ την έχασα. Κάπως έτσι πέρασαν τα χρόνια με την αισιοδοξία μου άσβεστη, τη μητέρα μου ταλαιπωρημένη, αλλά πάντα χαμογελαστή και περήφανη για μένα. Και όλα αυτά τα χρόνια που πέρασαν, με οδηγούν τώρα, πάλι εδώ, στο γραφείο του μπαμπά μου, περιμένοντας να μου λύσει την απορία μου.

«Που να ξέρω εγώ, Ζωούλα μου; Αφού την ξέρεις τη μάνα σου! Αφορμή ψάχνει να συγκινείται και ο θεός σου τη βοηθάει...». Και τότε εγώ θύμωσα τόσο πολύ, που είπα λόγια που μέχρι και σήμερα μετανιώνω. «Μπαμπά, δεν είμαι 7 χρονών όπως τότε που μου έλεγες ότι “η αρρώστια μεταφέρθηκε”. Είμαι 16 και μπορώ να καταλάβω ότι η μαμά είναι πολύ σοβαρά και πεθαίνει! Δε χρειάζεται να μου κρύβετε τίποτα. Τι θα πει αφορμή ψάχνει για συγκίνηση; Αλλά πάντα έτσι ήσουν, φθηνές δικαιολογίες για να μην πληγωθώ. Αλλά ξέρεις κάτι; Μαζί τα ζούμε. Δεν πονάς μόνο εσύ. Μπορείς τουλάχιστον να είσαι ειλικρινής μαζί μου!...». Οι τελευταίες μου λέξεις συνοδεύτηκαν από τα πρώτα μου δάκρυα και τα πρώτα μου δάκρυα λες και μου έδωσαν το σύνθημα να τρέξω στην πόρτα. Βγήκα από το κτίριο, με προορισμό το πάρκο που ήταν δέκα λεπτά από εκεί. Σ' αυτό το πάρκο είχα περάσει τα παιδικά μου χρόνια. Τότε που χτυπούσα στην τραμπάλα και η αγκαλιά της μαμάς μου ήταν το μόνο καταφύγιό μου. Δεν ήθελα τίποτα άλλο. Μου έλεγε: «Τι κλαις, καρδούλα μου, για μια γρατζουνιά; Ποτέ να μην κλαις και να μη στεναχωριέσαι για ασήμαντα πράγματα. Αυτά τα ξεχνάμε από τη μια μέρα στην άλλη...». Κι εγώ έλεγα ότι η μαμά μου είναι σοφή, και καμάρωνα.

Το συγνώμη προς τον μπαμπά μου ευτυχώς βρήκε ανταπόκριση: μια μεγάλη αγκαλιά. Είχα πολλές τύψεις και του εξομολογήθηκα πως δεν εννοούσα ό,τι είπα, μου απάντησε μαλακά ότι η μαμά μου με περίμενε στο σπίτι γιατί ήθελε να μιλήσουμε. Τον ρώτησα αν θα έρθει, αλλά είπε ότι τον είχε παρακαλέσει να μας αφήσει μόνες μας. Πήγα με πολλή αγωνία και ήλπιζα να μου εξηγήσει επιτέλους τι γινόταν αυτές τις μέρες. Δεν φανταζόμουν αυτό που με περίμενε, κι όμως συνέβη.

Φτάνοντας στο σπίτι, είδα τη μαμά μου να βγαίνει από την πόρτα. Ξαφνιάστηκα, είναι η αλήθεια. Τον τελευταίο καιρό είχε χειροτερέψει η κατάσταση της και είχε πολύ καιρό να βγει από το σπίτι. Μπαίνουμε στο αμαξί της και μου λέει: «Πάμε θάλασσα, ελπίζω να πεινάς, γιατί έχω λιγουρευτεί θαλασσινά...». Ένα γέλιο βγήκε από μέσα μου και δεν μπόρεσα να το καταπνίξω. Είχα προετοιμαστεί για το χειρότερο και βρήκα τη μάνα μου με λιγούρα για θαλασσινά! «Έτσι σε θέλω. Να γελάς, Ζωή μου, να γελάς. Είτε σε κάνω εγώ, είτε κάποιος άλλος...». Φαινόταν να έχει έναν περίεργο τόνο στη

φωνή της. Σαν να της είχε φύγει ένα μεγάλο βάρος από πάνω της. Σαν να είχε γιατρευτεί από αυτό που της έτρωγε τη ζωή, σαν να μην υπήρξε ποτέ, λες και αυτά τα δεκατρία χρόνια είχαν περάσει σαν ένα απλό κρυολόγημα.

Με το που φτάσαμε και πατήσαμε στην άμμο, πήρε μια βαθιά ανάσα, σαν να δινόταν στον άνεμο, να την πάρει μαζί του. Τόσο ανάλαφρη έστεκε. «Τι θα γίνει, δεν είχες τη λιγούρα σου εσύ;», είπα, καθώς τη χάζεα να χάνεται με το βλέμμα της μέσα στα κύματα. «Βιάζεσαι, Ζωή μου;», απάντησε. «Εγώ; Απλά σε φοβάμαι μη χιμήξεις στη θάλασσα να πιάσεις κανένα ψαράκι με τόση όρεξη και δε σε προλάβω...». Ήθελα να της αποσπάσω την προσοχή, γιατί μου φαινόταν ότι κάτι τη βασάνιζε. Μου χαμογέλασε, με το πιο ωραίο χαμόγελο που μου είχε χαρίσει ποτέ. Δεν το ξεχνάω ποτέ αυτό το χαμόγελο. Δεν το βρίσκω πουθενά και σε κανέναν.

«Ζωή, από εσένα ποτέ δεν κρύφτηκα. Τις τελευταίες τρεις μέρες που προσπάθησα είδες πώς τα έκανα. Γι' αυτό δε θα ψάξω να βρω τις κατάλληλες λέξεις. Ήξερες ότι αργά ή γρήγορα θα συνέβαινε. Το περιμέναμε όλοι. Και αυτό ήταν το λάθος μας. Δεν κυνηγούσαμε τη ζωή, κυνηγούσαμε το θάνατο, και να που τα καταφέραμε, τον φτάσαμε. Ο γιατρός πριν μια εβδομάδα μου έδωσε δέκα μέρες ζωής.

Μου είπε πως με τη βοήθεια μηχανημάτων ίσως ο χρόνος μου να διπλασιαζόταν. Ίσως να έφτανε τις είκοσι μέρες, ίσως και τον ένα μήνα. Και αφού, όπως ξέρεις, εγώ δεν αφήνω τίποτα στην τύχη, πόσο μάλλον τις τελευταίες μου μέρες, του ζήτησα να μου δείξει έναν άνθρωπο που είναι συνδεδεμένος με τέτοια μηχανήματα. Όταν αντίκρισα το παλικάρι με σωληνάκια παντού χωρίς να μπορεί να κουνηθεί, τον ένα μήνα που του έμεινε, πήρα επιτόπου την απόφασή μου. Κι ας είπα στο γιατρό ότι θα το σκεφτώ, είχα αποφασίσει από την πρώτη στιγμή. Ήθελα να ζήσω, να νιώθω τη ζωή να κυλάει μέσα μου. Όχι να κυλάνε μέσα μου φάρμακα που θα την έκαναν να πάρει παράταση του ενός μήνα καθηλωμένη σε ένα κρεβάτι. Αυτό δε θα ήταν ζωή. Εγώ θέλω να χτυπάει η καρδούλα μου και να το νιώθω. Να δίνω την προσπάθεια μου μόνη μου...».

Εγώ όλη αυτή την ώρα είχα παραλύσει από τον πόνο που ένιωθα και τα δάκρυα έτρεχαν από τα μάτια μου χωρίς να τα ελέγχω. Εκείνη έπιασε τα χέρια μου, σκούπισε με ένα μαντίλι τα δάκρυά μου και συνέχισε:

«Ο θεός σου και ο πατέρας σου με εκλιπαρούσαν να πάω στο νοσοκομείο και να δεχτώ αυτό που μου είχε πει ο γιατρός. Αλλά γρήγορα κατάλαβαν πως δεν είχε νόημα. Οι δέκα μου μέρες θα είναι πιο γεμάτες αν τις περάσω με ανθρώπους που αγαπάω έξω στη θάλασσα, στον αέρα, να αισθάνομαι κόσμο, να μυρίζω τον αέρα, να βλέπω και να νιώθω ζωή από το να είμαι σε ένα άδειο, ψυχρό δωμάτιο νοσοκομείου. Έτσι το δέχτηκαν. Πράγμα που ελπίζω να κάνεις και εσύ. Γιατί αυτές τις μέρες που μου μένουν θέλω να τις περάσουμε οι τρεις μας. Θέλω να κάνουμε ό,τι περνάει από το μυαλό μας. Τρέλες, να ζήσω τρελά, να το κάνεις και εσύ παιδί μου, μόνο αυτά σου μένουν όταν μεγαλώσεις. Δε με νοιάζει αν θα πονάω, θέλω να διασκεδάσω με την οικογένειά μου και θα τα ξεχάσω όλα. Θα με βοηθήσεις, Ζωούλα μου;»

Για μια στιγμή νόμιζα ότι δεν είχα φωνή. Μια δυνατή αγκαλιά εξήγησε ό,τι ήθελα να πω. Έκλαψα στην αγκαλιά της για πολλή ώρα και δε με απέτρεψε από αυτό. «Σ' αγαπάω!...», κατάφερα να ψελλίσω κάποια στιγμή. Δεν περίμενα απάντηση, σηκώθηκα και της άπλωσα το χέρι «Πάμε;» «Πάμε, Ζωή μου!...».

Όχι δέκα, όχι δεκαπέντε, αλλά είκοσι μέρες άντεξε η μαμά μου, προς έκπληξη των γιατρών. Και είμαι πολύ περήφανη γι' αυτή. Την προτελευταία μέρα ήμασταν μαζί ξαπλωμένες στο κρεβάτι και μου είπε: «Εγώ άντεξα δέκα μέρες παραπάνω από ό,τι που λέγανε αυτοί. Κοίταξε να ζήσεις όπως θέλεις και όχι όπως θα σου υποδείξει ο οποιοσδήποτε...».

Η αγάπη μας την έκανε να αντέξει. Λίγο πριν κλείσει τα μάτια της, μας είπε: «Έρχεται η ώρα, το νιώθω. Σας αγαπάω πολύ. Ευχαριστώ που με ανεχτήκατε άλλες τόσες μέρες, σας έβγαλα από το πρόγραμμα. Άλλα είμαι σκληρό καρύδι εγώ... ε, Ζωή;» Η καρδιά της σταμάτησε και τα μάτια της έκλεισαν. Το χέρι που έσφιγγε τόση ώρα χαλάρωσε και έπεσε πάνω στο κρεβάτι.

Έτσι θα θυμάμαι τη μαμά μου. Με τα αστεία της μέχρι την τελευταία στιγμή. Γιατί αν δεν ξεγελάσεις το θάνατο και δε γελάσεις λίγο μαζί του, δεν πρόκειται να τον νικήσεις ποτέ, ούτε φυσικά να πάρεις παράταση. Τι κι αν το καλοκαίρι που μένει δεν έχει νόημα χωρίς εκείνη; Τι κι αν δεν είναι πια εδώ να ζούμε μαζί τρελά; Εγώ πάντα θα τη θυμάμαι σε μια θάλασσα να κοιτάζει τα κύματα και να μου λέει «Πάμε, Ζωή μου, πάμε!...».

Πόσο στοιχίζει μία μέρα; - Μαρίας Λοϊζίδου (Γ' Έπαινος)

Όλη μου τη ζωή την πέρασα σε ένα υγρό και σκοτεινό υπόγειο. Ένα δωμάτιο με λιγοστά έπιπλα, μονίμως κρύο και βυθισμένο στο σκοτάδι. Δεν ήταν ό,τι ιδανικότερο, αλλά εκεί πέρασα όλες μου τις χαρές, όλες μου τις λύπες. Από την κάθε γωνιά ξεπηδούσαν αναμνήσεις, ξυπνούσαν συναισθήματα, η παραμικρή ρωγμή στον τοίχο σήμαινε κάτι διαφορετικό. Οι καιροί όμως ήταν δύσκολοι, αμέτρητες ήταν οι μέρες που η μητέρα μου έδωσε το δικό της κομμάτι ψωμί, έτσι, για να μην κοιμηθώ πεινασμένη, αμέτρητες ήταν οι μέρες που αρνιόταν την δική μου βοήθεια, έτσι, γιατί δεν ήθελε να παρατήσω το σχολείο και να πάω για δουλειά, και την άκουγα συνεχώς να μονολογεί: «Θα τα καταφέρουμε, θα βρούμε ένα τρόπο, θα δουλέψω πρωί και βράδυ, δεν πρέπει να δώσω το χρυσό βραχιόλι της γιαγιάς». Μπορεί τότε να τα καταφέραμε χωρίς το βραχιόλι, όμως τελικά αυτό ήταν που με σπούδασε και με την αισιοδοξία της μαμάς με πήγε σε ένα καλό κολέγιο, ώσπου μετά από μερικά χρόνια είχα βρει δουλειά σαν δασκάλα σε ένα κέντρο απασχόλησης παιδιών.

Από μικρή ονειρευόμουν να έχω μια μεγάλη οικογένεια, να ζω σε ένα ευρύχωρο σπίτι και να βγάζω τα δικά μου χρήματα, ίσως γιατί μεγάλωσα με αυτές τις ελλείψεις. Αρχισα λοιπόν, σιγά-σιγά να πραγματοποιώ ένα-ένα τα όνειρά μου. Είχα μια δουλειά με σταθερό μισθό, είχα παντρευτεί, είχα ένα υπέροχο γιο που πήγαινε κιάλας στην πρώτη δημοτικού, και με την βοήθεια του συζύγου μου είχαμε χτίσει ένα πολύ όμορφο σπίτι. Βέβαια, η

πραγματοποίηση των ονείρων μου ήθελε και τις απαιτούμενες θυσίες. Δούλευα τα απογεύματα μέχρι αργά και δεν έβλεπα την οικογένειά μου. Ήθελα όμως τόσο πολύ να προσφέρω κι εγώ κάτι, είχα τόση όρεξη και ήθελα να φτιάξω ένα μέλλον όσο το δυνατόν καλύτερο, για μένα και γι' αυτούς που σήμαιναν τα πάντα για μένα. Η καθημερινότητα όμως με απομάκρυνε από τα αγαπημένα μου πρόσωπα πριν καλά-καλά το καταλάβω, και το χειρότερο ήταν ότι δεν έκανα τίποτα για να το αποτρέψω. Οι κακές αναμνήσεις της παιδικής μου ηλικίας με τύφλωσαν και δεν με άφησαν να δω, πως τα λεφτά δεν είναι το παν. Όμως δεν δούλευα μανιακά από απληστία, απλώς δεν ήθελα η οικογένειά μου να περάσει ό,τι πέρασα κι εγώ, μια ζωή μέσα στην εξαθλίωση, την αστάθεια, την αβεβαιότητα.

Αυτό ερχόταν να επιβεβαιώσει, σύντομα, ένα περιστατικό, που ευτυχώς με ξύπνησε από το βαθύ λήθαργο και απομάκρυνε μεμιάς το μαύρο πέπλο που μου έκλεινε τα μάτια. Οι προειδοποιήσεις άρχισαν σταδιακά, όμως εγώ τις αγνοούσα. Όλα ξεκίνησαν όταν στις διακοπές των Χριστουγέννων είχα μείνει σπίτι και τότε ήταν που παρατήρησα μια περίεργη συμπεριφορά στο γιο μου, δεν είχα δώσει όμως ιδιαίτερη σημασία. Πέρασαν μέρες από τότε, όταν έγινε κάτι που με έβαλε σε έντονο προβληματισμό. Ήταν βράδυ και είχα μόλις γυρίσει κουρασμένη από τη δουλειά. Τότε με πλησίασε ο γιος μου και με ρώτησε: «Μαμά, πόσα χρήματα παίρνεις σε μια μέρα;» Παραξενεύτηκα, τον ρώτησα γιατί τόσο ενδιαφέρον, αλλά αυτός δεν μου απάντησε. Μετά από λίγο γύρισε και μου ξαναείπε: «Μαμά, μπορώ να έχω πενήντα ευρώ;». Και τότε εγώ τον ξαναρώτησα γιατί, αλλά αυτός πήγε στο δωμάτιό του με σκυμμένο το κεφάλι, χωρίς να πει λέξη.

Από τότε και για βδομάδες μετά, τον έβλεπα να μαζεύει κάθε κέρμα που έβρισκε πεταμένο και παραμελημένο σε κάθε γωνιά του σπιτιού. Απορημένη τον παρακολουθούσα και περίμενα απλώς την κατάλληλη στιγμή για να του μιλήσω. Ένα βράδυ, λοιπόν, που μόλις είχα γυρίσει από τη δουλειά, ήμουν έτοιμη να το συζητήσω μαζί του, δεν είχα καταλάβει τι σήμαιναν όλα αυτά. Δεν πρόλαβα όμως. Στεκόταν μπροστά από την πόρτα και με περίμενε. Μόλις άνοιξα, με ρώτησε με απορία: «Μαμά, μήπως έχεις δύο ευρώ;». Δεν πρόλαβα καν να σκεφτώ, όταν αυτός με δάκρυα στα μάτια έτρεξε ξανά στο δωμάτιό του. Δεν ήθελα να τον ενοχλήσω, ήθελα πρώτα να ηρεμήσει και μετά θα του μιλούσα. Πήγα λοιπόν στο σαλόνι, κάθισα μόνη, να τα βάλω όλα σε μια τάξη, να μιλήσω με τον εαυτό μου, να ανακαλύψω τι φταίει. Τι άραγε συνέβαινε; Και ενώ προσπαθούσα να σκεφτώ, τον είδα να έρχεται. Με αργά και ήρεμα βήματα, ήταν όμως έτοιμος να βάλει τα κλάματα πάλι. Κρατούσε μια πλαστική σακούλα γεμάτη κέρματα, με πλησίασε και μου την έδωσε. Παραξενεύτηκα, τον κοίταξα με απορία. Τότε αυτός με βουρκωμένα μάτια ψιθύρισε: «Θα μπορούσαμε να περάσουμε μια μέρα μαζί;»

Ρόζα - Νικολέττας Μπακόλα (Γ' Έπαινος)

Το ταξί σταμάτησε. Εκείνη βγήκε, διστακτικά, με τις καστανόξανθες μπούκλες της να ανεμίζουν με κάθε φύσημα του αέρα. Περπατούσε περήφανα. Ανίχνευε το χώρο γύρω της με τα έντονα σμαραγδί μάτια, πανέμορφα, μα έκρυβαν

πόνο και δυστυχία. Ήταν γενναία και φαινόταν το γεγονός ότι είχε περάσει πολλά στη ζωή της. Μα πια δεν είχε σημασία, τα κατάφερε, επιβίωσε. Αυτό που την απασχολούσε τώρα με μανία ήταν να βρει το σωστό σπίτι. Είχε κάνει τόσο δρόμο, δε γινόταν να γυρίσει πίσω τώρα. Ανέσυρε τη διεύθυνση από τη μνήμη της. Δε χρειάστηκε καν να κοιτάξει το τσαλακωμένο πια μικρό χαρτί που κρατούσε στα χέρια. Το πέταξε στον κάδο δίπλα της και πέρασε το δρόμο.

Εστίασε το βλέμμα της στο σπίτι αριστερά της. «Αυτό πρέπει να είναι...», σκέφτηκε. Προχωρώντας βήμα-βήμα όλο και πιο κοντά στην πόρτα, κοντοστάθηκε. Δείλιασε, και με μιας το περπάτημά της έγινε ακόμη περισσότερο διστακτικό και αργό. Τι θα έκανε; Τι γύρευε να βρει; Άξιζε πραγματικά να αναστατώσει τη ζωή αυτού του άνδρα; Και να του πει τι; Ότι σ' αυτόν οφείλει τη ζωή της, την ύπαρξή της;

Αν και φαινόταν ανεξήγητη, η επιθυμία της να τον γνωρίσει ήταν τεράστια. Αναρωτιόταν τι να απέγινε. Έκανε οικογένεια, παιδιά; Είχε καταφέρει να συνέλθει από τη φρίκη του πολέμου; Εκείνη στεκόταν πια στα πόδια της και το όφειλε σ' αυτόν. Ήθελε να τον ευχαριστήσει. Να του δείξει ότι τα κατάφερε. Να τον κάνει περήφανο. Μα θα τη θυμόταν; Όλες αυτές οι σκέψεις περνούσαν από το μυαλό της, ενώ συνέχισε να παρατηρεί τα σπίτια και τους περαστικούς.

Ο άνδρας δεν ήταν σπίτι. Δε χρειάστηκε καν να χτυπήσει την πόρτα, διότι τον αναγνώρισε αμέσως, βλέποντάς τον να διασχίζει ο ίδιος το δρόμο και να προχωράει προς το σπίτι του, κρατώντας διάφορες σακούλες με ψώνια στα χέρια του. Δεν είχε αντιληφθεί την παρουσία της, μα αυτή τον κοιτούσε ήδη επίμονα, σαν να προσπαθούσε να διαβάσει τη σκέψη του. Σε μια στιγμή, για ένα δευτερόλεπτο μονάχα, γύρισε και την κοίταξε αφηρημένα. Τα βλέμματά τους διασταυρώθηκαν και εκείνη βυθίστηκε, όπως τότε, στα γαλανά του μάτια.

Σαν όνειρο άλλαξε το σκηνικό γύρω της. Το βλέμμα του αναζωπύρωσε αναμνήσεις, συναισθήματα που έως τότε ήταν καλά κρυμμένα. Όλα φάνηκαν σε μια στιγμή να αλλάζουν. Ο δρόμος, τα αυτοκίνητα, οι περαστικοί είχαν εξαφανιστεί. Κάποτε, σε εκείνα τα μέρη ακούγονταν μονάχα τιτιβίσματα πουλιών, το φύσημα του αέρα. Μα τώρα πια, η βοή που προκαλούσαν τα αεροπλάνα πετώντας πάνω από τα χωριά, με στόχο τις μεγαλύτερες πόλεις, δεν έλεγε να σταματήσει. Είχε αρχίσει ο μεγάλος πόλεμος, μα ο εχθρικός στρατός ακόμα δεν είχε πατήσει το πόδι του εκεί. Εκείνη βρέθηκε νοερά στο γνώριμο σπίτι όπου είχε μεγαλώσει, σε μια πολωνική επαρχία, με τους γονείς, τον παππού και τη μεγάλη της αδερφή.

Η μέρα ξεκίνησε όπως κάθε άλλη μέρα. Η οικογένεια είχε μαζευτεί στο σαλόνι, το μεγαλύτερο χώρο του σπιτιού. Συζητούσαν χωρίς κέφι, με φόβο για μια εισβολή. Τόσο μεγάλος ήταν ο φόβος τους, που δίσταζαν να βγουν λίγα μέτρα από την εξώπορτα μόνοι, ειδικά τα κορίτσια. Ο πόλεμος τούς είχε επηρεάσει βαθιά και η ανησυχία ήταν φανερή σε κάθε πρόσωπο.

Την ημέρα εκείνη, όμως, όλα άλλαξαν. Έμελλε να είναι η πιο καθοριστική μέρα της ζωής της. Μέσα σε μια στιγμή ήρθαν τα πάνω κάτω. Ένοπλοι

στρατιώτες πλησίαζαν. Φαινόταν από νωρίς ότι κατευθύνονταν προς το χωριό, ήταν έτοιμοι να πραγματοποιήσουν έφοδο. Ένας μεγαλόσωμος άνδρας στεκόταν πιο μπροστά από τους υπόλοιπους, με κύρος και εξουσία να πηγάζουν από τη στάση του σώματός του. Έδινε διαταγές, αυτός ήταν ο επικεφαλής.

Η οικογένεια αρχικά, ως λογική αντίδραση, μαζεύτηκε στο παράθυρο, για να καταλάβει τι συνέβαινε. Άκουγαν όλοι τις φωνές και τα βήματα, μα ήταν αδύνατο να καταλάβουν τις λέξεις που έβγαιναν από το στόμα των στρατιωτών. Δεν ήταν πάνω από είκοσι αυτοί που κατευθύνονταν προς το σπίτι τους. Οι υπόλοιποι είχαν μαζευτεί στα γύρω σπίτια, ακολουθώντας την ίδια τακτική. Η μικρή αμέσως σκέφτηκε την ηλικιωμένη γειτόνισσα, με την οποία συζητούσε συχνά και τη βοηθούσε κάπου-κάπου στις δουλειές. Πώς να την προειδοποιήσει; Δε γινόταν.

Πρώτη αντέδρασε η μητέρα, η οποία πρόσταξε επιτακτικά τα κορίτσια να απομακρυνθούν από το παράθυρο και να ανέβουν στο δωμάτιό τους να κρυφτούν. Στη μεγάλη αδερφή έδωσε το κλειδί της πόρτας του δωματίου της και την παρακάλεσε να προστατέψει τη μικρή, φιλώντας την στο μέτωπο. Υπάκουσαν αμέσως και οι δυο. Η μεγάλη έπιασε τη μικρή αδερφή από το χέρι κι έτρεξαν να ανέβουν τα σκαλιά μαζί. Ο πατέρας έπιασε το όπλο του και στάθηκε στην πόρτα, γονατισμένος στο πλάι, έτοιμος να υπερασπιστεί το σπίτι και την οικογένειά του. Έπειτα, η μητέρα πήρε στα χέρια τον ανήμπορο παππού, για να τον απομακρύνει από τον κίνδυνο. Αυτή ήταν και η τελευταία φορά που τους είδε η μικρή, κοιτάζοντας για ένα δευτερόλεπτο από την κορυφή της σκάλας την αναστάτωση που επικρατούσε.

Η μητέρα δεν έφτασε μακριά. Με ένα δυνατό κρότο, η πόρτα έσπασε κι αυτόματα ο πατέρας ξεκίνησε να πυροβολεί, σε μια προσπάθεια να προστατέψει τους υπόλοιπους. Μα ήταν μια μάταιη προσπάθεια. Δεν είχε ελπίδα να αντιμετωπίσει τόσους στρατιώτες με ένα μικρό, σκουριασμένο όπλο. Στο πρώτο λεπτό βρέθηκε στο πάτωμα, νεκρός πια, σε μια λίμνη αίματος. Το ίδιο και η μητέρα, με δακρυσμένο πρόσωπο και τον παππού δίπλα της, σοβαρά τραυματισμένο. Η τελευταία σκέψη όλων: Τι θα απογίνουν οι μικρές;

Οι στρατιώτες άρχισαν να ψάχνουν το σπίτι, ρίχνοντας έπιπλα, σπάζοντας, καταστρέφοντας χωρίς δεύτερη σκέψη ό,τι βρίσκονταν στο διάβα τους. Τα ράφια, τα συρτάρια, ακόμα και τα στρώματα έσχιζαν με μανία. Χαρτιά τσαλακωμένα και πεταμένα στο πάτωμα, σπασμένα γυαλιά και ξύλα αντικατέστησαν την ήρεμη, ειρηνική ατμόσφαιρα που επικρατούσε πριν δέκα λεπτά.

Τα κορίτσια άκουγαν τα πάντα. Η μεγάλη αδερφή καθισύχαζε τη μικρή, που είχε αρχίσει να κλαίει σιγανά. Την κοίταξε στα μάτια και τη φίλησε στο μέτωπο, σηκώνοντάς την και κρατώντας την σφιχτά στην αγκαλιά της. Αντιλαμβανόμενη το μέγεθος του κινδύνου, η μεγάλη αδερφή κλείδωσε την πόρτα και έκρυψε τη μικρή στη ντουλάπα, χωρίς να χάσει λεπτό. Κάθε δευτερόλεπτο είχε σημασία.

Η ίδια δεν πρόλαβε να κρυφτεί. Μόλις που είχε κλείσει το καρυόφυλλο, όταν η πόρτα του δωματίου άνοιξε βίαια και δύο στρατιώτες μπήκαν στο παιδικό δωμάτιο. Η κοπέλα στάθηκε γενναία μπροστά από τη ντουλάπα για να προστατέψει την αδερφή της. Όμως, δε μπόρεσε να προστατέψει τον εαυτό της από τα πυρά. Με ένα τελευταίο βλέμμα στα μάτια του ανθρώπου που είχε τραβήξει τη σκανδάλη, ξεψύχησε.

Ολόκληρη τη σκηνή παρακολούθησε η μικρή αδερφή, μέσα από μια χαραμάδα της ντουλάπας, καλά κρυμμένη ακόμα. Άρχισε να κλαψουρίζει, μα έβαλε το χέρι σφιχτά μπροστά από το στόμα της, σε μια προσπάθεια να μην ακουστεί. Παρατήρησε τους δύο άνδρες προσεχτικά, γνωρίζοντας ότι ίσως ήταν και το τελευταίο πράγμα που θα έκανε ποτέ της.

Οι δυο στρατιώτες διέφεραν. Ο ένας φαινόταν έμ-πειρος, πρέπει να ήταν βαθμοφόρος, και τα μάτια του διψούσαν για τη θέα του αίματος. Ο άλλος ήταν δεν ήταν δεκαοκτώ χρονών. Τα έντονα γαλάζια του μάτια φανέρωναν την αθωότητά του.

Αργότερα θα μάθαινε περισσότερα για το τι σήμαιναν αυτές οι διαφορές. Ο πρώτος θα είχε εμπειρία από μάχες με αγριότητες, νίκες και παράσημα, θα πρέπει να είχε καταταγεί στο στράτευμα με δική του απόφαση, θα απολάμβανε την αίσθηση της μάχης, του κινδύνου, αλλά και της εξουσίας που του χάριζε το όπλο, καθώς και τα προνόμια της θέσης του. Ο δεύτερος απεχθανόταν τη βία του πολέμου. Η ψυχή του ήταν αγνή. Είχε αναγκαστεί, όμως, μικρός ακόμα, να υπηρετήσει στο στρατό. Πρέπει να έμενε στο χωριό πέρα από τα σύνορα, γιατί της θύμιζε τα παιδιά που έβλεπε όταν πήγαιναν εκεί για προμήθειες με τον πατέρα της. Και είχε ακούσει από εκείνον ότι πολλά από αυτά τα αγόρια τα μάζεψαν και τα έστειλαν στον πόλεμο.

Ο δεύτερος, από μια αδέξια κίνηση της μικρής, αντιλήφθηκε την παρουσία κάποιου στη ντουλάπα. Αυτή καταράστηκε τον εαυτό της που δεν ήταν πιο προσεχτική. Ωστόσο, εκείνος δεν αντέδρασε αμέσως. Έγνεψε στον πρώτο «θα το αναλάβω εγώ από εδώ». Ο πρώτος συμφώνησε κι έφυγε βιαστικά να ελέγξει και τα υπόλοιπα δωμάτια. Η μάχη εδώ είχε τελειώσει, και εκείνος διψούσε να βρει τα άτομα στα υπόλοιπα σπίτια.

Ο γαλανομάτης, αφήνοντας προσεχτικά και με μία κίνηση κάτω το όπλο του, έφτασε στο φύλλο της ντουλάπας και το άνοιξε σιγά. Πράγματι, μέσα βρισκόταν ένα κορίτσι, τρομοκρατημένο να τον κοιτάζει στα μάτια, ήταν δεν ήταν έξι χρονών. Είχε πάρει στα χέρια της μια μικρή κούκλα και δάκρυα έτρεχαν από τα μάτια της, μουσκεύοντας τα ρούχα στη ντουλάπα.

Ήξερε ποιες ήταν οι εντολές του. Κανένας επιζών! Μα γιατί; Τι είχαν φταίξει αυτοί οι άνθρωποι; Μονάχα προσπαθούσαν να ζήσουν μια φυσιολογική ζωή. Οι γονείς να μεγαλώσουν τα παιδιά τους όσο καλύτερα γινόταν, μακριά από βιαιότητες και ταραχές. Βέβαια, δεν ήταν ούτε η πρώτη, ούτε η τελευταία φορά που έμπαινε σε ένα σπίτι με τις ίδιες εντολές. Μα ένα παιδί, τόσο μικρό και αβοήθητο; Δεν υπέφερε ήδη αρκετά; Δε μπορούσε να εκτελέσει τις διαταγές που του δόθηκαν, όχι αυτή τη φορά τουλάχιστον. Όχι σήμερα, όχι ποτέ αν ήταν στο χέρι του.

«Πώς σε λένε μικρή μου;», ρώτησε με έντονο ενδιαφέρον και με ευαισθησία. Αρχικά το κοριτσάκι δεν απάντησε, μα καθώς το ξανασκέφτηκε ομολόγησε: «Ρόζα», φανερώνοντας την εβραϊκή της καταγωγή. Δεν είχε λόγο πια να κρύψει τίποτα. Ήξερε την κατάσταση στην οποία βρισκόταν. Γνώριζε ακόμα και τις εντολές του στρατιώτη απέναντί της, σα να μπορούσε να διαβάσει τη σκέψη του. Ήξερε τι κάνανε στα άτομα που έβρισκαν. Και στους άνδρες, και στις γυναίκες. Αλλά η ίδια δε χρησίμευε σε κάτι. Ήταν πολύ μικρή, θα τη σκότωναν. Μα γιατί δεν το είχαν κάνει ήδη; Συγκεκριμένα, τι γύρευε να βρει ο άνδρας μπροστά της; Παρατηρούσε ακόμα το ενδιαφέρον του για την ίδια και την αμηχανία στις κινήσεις του.

Έβγαλε βιαστικά από την τσέπη του ένα μήλο και το έβαλε στη χούφτα της. Το βλέμμα του έπεσε σε μια ζωγραφιά στον τοίχο. Την άρπαξε, έγραψε κάτι πίσω της και της την έδωσε. Εκείνη γύρισε το βλέμμα της από την κούκλα και τον κοίταξε με απορία. «Συγχώρεσέ με», της είπε, κοιτώντας την στα μάτια. «Δε μπορώ να φέρω πίσω τους δικούς σου. Δε φταις εσύ. Δεν το ζήτησες αυτό. Ούτε κι εγώ φυσικά. Κανένας μας δεν το ζήτησε. Αλλά όλα θα πάνε καλά. Θα δεις. Κοίτα». Επέστησε την προσοχή της στο σημείωμα που της είχε δώσει. «Περίμενε εδώ μέχρι να φύγουν όλοι. Ύστερα τρέξε όσο πιο γρήγορα μπορείς στο διπλανό χωριό, πίσω από τους λόφους προς το ποτάμι. Πες αυτό το όνομα, στο έχω γράψει». Της το έδειξε, μα η ίδια δεν μπορούσε να το διαβάσει, δεν καταλάβαινε τα γράμματα. Ο στρατιώτης το αντιλήφθηκε από την έκδηλη απορία της μικρής, καθώς κοιτούσε φοβισμένα τις λέξεις. «Δώσε το χαρτί σε οποιονδήποτε χωρικό συναντήσεις και θα σε πάει στο σωστό μέρος, θα σε φροντίσουν εκεί». Τη φίλησε στο μέτωπο και τη σφιχταγκάλιασε. Φεύγοντας, της έγενεψε να κάνει ησυχία, και με γρήγορο περπάτημα εξαφανίστηκε.

Τώρα πια το σπίτι ήταν άδειο. Ήταν ήδη μεσάνυχτα κι έξω βασίλευε το πένθιμο σκοτάδι. Στον αέρα είχε μείνει η μυρωδιά καπνού. Τα αυτιά του κοριτσιού βούιζαν από τους χθεσινούς πυροβολισμούς. Κοίταξε από το σπασμένο πια παράθυρο. Έβρεχε έξω, φαινόταν μεγάλη καταιγίδα, με βροντές κι αστραπές. Φοβόταν. Προχώρησε αργά και προσεχτικά γύρω από το δωμάτιο, προσπαθώντας να αποφύγει τα σπασμένα γυαλιά που κάλυπταν σχεδόν όλο το πάτωμα. Αν και τα πτώματα της κάποτε οικογένειάς της είχαν εξαφανιστεί, ο χώρος ήταν γεμάτος αίμα, που της προκαλούσε αηδία και τάσεις λιποθυμίας. Κοίταξε αν ήταν η μόνη ζωντανή, αν και ήδη γνώριζε την απάντηση. Τέσσερις σφαίρες είχαν καταστρέψει ό,τι πολυτιμότερο είχε. Μέσα σε μια μέρα.

Κατέρρευσε. Έπεσε και κουλουριάστηκε στο πάτωμα, κλαίγοντας τώρα με λυγμούς. Δεν άντεχε τη φρίκη γύρω της. Ήθελε όσο τίποτα ξανά την οικογένειά της. Ήταν πια μόνη. Δεν ήξερε τι έπρεπε να κάνει, πώς να προφυλαχτεί. Σε μια στιγμή αναλαμπής, της ήρθε η εικόνα του στρατιώτη στο μυαλό. Είχε διακινδυνεύσει τη θέση του και τη ζωή του για να τη βοηθήσει, ενώ εκείνη δεν ήξερε ούτε το όνομά του. Με μια κίνηση σηκώθηκε στα πόδια της, σκούπισε τα δάκρυά της και έτρεξε να βρει αυτά που της είχε αφήσει.

Ήταν μέσα στη ντουλάπα όλα. Ένα μήλο και ένα σημείωμα. Τώρα, με την ελπίδα της αναπτερωμένη, μάζεψε όσα νόμιζε ότι χρειαζόταν και μπορούσε

να κουβαλήσει από το κατεστραμμένο σπίτι. Τα έβαλε σε έναν αυτοσχέδιο μπόγο και περίμενε να περάσει η καταιγίδα, για να αρχίσει να περπατάει. Ήξερε ότι το κοντινότερο χωριό δεν ήταν μακριά. Ναι. Μπορούσε να τα καταφέρει. Ή τουλάχιστον έπρεπε να προσπαθήσει. Όχι μόνο για τον εαυτό της. Για την οικογένειά της. Για την αδερφή της, που έδωσε τη ζωή της για να την προστατέψει. Για εκείνον, που αποφάσισε ότι άξιζε το ρίσκο να τη βοηθήσει.

Με αυτές τις σκέψεις αποκοιμήθηκε στο ξύλινο πάτωμα. Ξύπνησε από τον ήλιο, που φαινόταν στον ουρανό και την έλουζε με τις ακτίνες του. Ο κόσμος γύρω είχε αλλάξει. Εκείνη, πήρε ήσυχα το μπόγο της, έλεγξε για το σημείωμα μια τελευταία φορά, και ξεκίνησε το δρόμο προς το διπλανό χωριό.

Η σκέψη της ξαναγύρισε στην πραγματικότητα, κι αντιλήφθηκε ότι ο άνδρας είχε ήδη μπει μέσα στο σπίτι. Αναρωτήθηκε μια τελευταία φορά: Άξιζε; Φυσικά, ήθελε να τον γνωρίσει. Κάθε προηγούμενος δισταγμός της ξεπεράστηκε κι εκείνη πέρασε με αποφασιστικότητα τα τελευταία εκατοστά που τη χώριζαν από την εξώπορτα του σπιτιού. Χτύπησε το κουδούνι. Την πόρτα άνοιξε, προς μεγάλη της έκπληξη, ένα μικρό κορίτσι. «Γεια σου!», της είπε, και την κοίταξε με τα μεγάλα της μάτια, γεμάτη ενδιαφέρον και παιδική αθωότητα. «Ρόζα, ποιος είναι, μικρή μου;», ακούστηκε μια φωνή από το σπίτι. Η κοπέλα έμεινε σαστισμένη, ενώ στην πόρτα έφτασε ο άνδρας που γύρευε. «Μπορώ να σας βοηθήσω σε κάτι;», τη ρώτησε, με έντονα ζωγραφισμένη απορία στο πρόσωπό του. Δεν πρέπει να την είχε αναγνωρίσει. Μα εκείνη τον γνώρισε από την πρώτη στιγμή που τον είδε. Δεν είπε τίποτα, απλά χαμογέλασε και έγνεψε καταφατικά.